

**NA PAPI
NA GOKO TABANA
(PROVERBS)**

**Na Vuresi Makaliana Na
Omea Ara Marea Tana Papi
Iani**

Tana papi **Na Goko Tabana** e totu sai na sasanina tana rongona na omea e dou ma na omea e seko, ma na sasani na lotu, tana gini aqo na gokolia ma na goko tabana. Na turina popono na goko girani e kalea nina omeomea na tinoni pipi dani. E tuturiga tana goko parovata vaga iani, “Ti vaga ko ngaoa ko donalevo, ma nimu aqo ko ida talu ko kukuni tania na Taovia.” (1:7) Mi muri e gini goko na omea e dou ma na omea e tau dou i matana God, me gini goko goto na omea e kalea na sasagana tinoni ma na kukuni taniaqira na tinoni tavosi.

E danga na gokolia kurikuri i laona e katevulagigira niqira papada igira na tarai ni Israel i sau e kalea na omea sauba ke naua kesa tinoni sasaga loki. Visana na goko ara kalea na vaigaluvegi na tamadale, visana ara kalea na aqo kavogolo, mara visana ara kalea na kukuni tana aqo sai koluaqira na tinoni tavosi, mara visana ara kalea na omea ke naua kesa tinoni gana na tagaovidouana na maurina segeni. Me gini goko sosongo tana rongogira na sasaga dou vaga na totu palatsuna, na berengiti, ma na kukuni

taniaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, ma na mana saviliu vaniaqira na kulamu.

Na Omea Ara Totu Tana Papi Iani

Na tsonikaeana na sasaga loki 1:1-9:18

Nina goko tabana a Solomon 10:1-29:27

Nina goko a Agur 30:1-33

Visana goto na gokolia 31:1-31

Na Sasani Loki i Laona na Goko Tabana

¹ Tana papi iani ara totu nina goko tabana a Solomon, na dalena a David ma na taovia tsapakae ni Israel.

² Na goko tabana girani kara sangaginigita na reigadoviana na sasaga loki ma na totosasaga dou, ma na padagadoviana na rongona pukuga na goko e totu i laona na gokolia.

³ E tangomana kara sasaniginigita na totu sasaga, ma na nauana na omea e gotolaka i matana God, ma na pede goto ma na pede atsa.

⁴ Me tangomana goto kara sangagira na tinoni ara tau sasaga katsi kara sasaga, me ke sasaniginigira na tinoni vaolu kara dona na vilivota-douana na omea kara naua.

⁵ Ma na goko tabana girani tangomana kara pabogotoa niqira donalevo igira na tinoni ara sasaga loki nogo, me ke sau sautu vanigira igira ara sasani loki nogo,

⁶ rongona kara gini padagadovia na rongona ara totu popoi i laoqira na goko tabana, mi tana niqira gokolia igira na tinoni sasaga loki.

Na Totosasaga Vaniaqira Na Tinoni Vaolu

⁷ Ti vaga ko ngaoa ko donalevo, ma nimu aqo ko ida talu ko kukuni tania na Taovia. Igira na tinoni bule ara tau padalokia na sasaga loki, mara sove na sasaniginiana.

⁸ Dalequ, ko rongomivatavidoua na omea ara ka tsarivanigo kaira na tamamu ma na tinamu.

⁹ Ka niqira sasani kaira sauba ke sangago ko gini lia na tinoni dou, vaga moa kalina igoe o moloa kesa na inilau tana lovamu, se gamu liolio, gana ko gini rerei dou bâ.

¹⁰ Dalequ, kalina igira na tinoni vanga nausasi kara molo tabotabo vanigo, migoe ko laka na tamisegenimu vaniaqira.

¹¹ Me ti vaga igira kara tsarivanigo, “!Ko mai, ma ka lavea sa tinoni ka labumatesia! !Ida ma ka ba taopoi i sautu, mi kalina ke labamai sa tinoni ma ka labumatesia!

¹² !Ka tangoli novotia ma ka matesia, vaga nogo na mate e tavongani novoti tinoni me ba tsuna tana barangengo na mate.

¹³ !Ida ma ka ba komigira pipi vatana na omea matega loki, ma ka dangaliginigira na valeda na omea igita a laua!

¹⁴ Ko mai kolugami, migita sui sauba ka vaituvarigi na omea igita ka komia.”

¹⁵ Dalequ, ko laka na duli koluaqira na tinoni vaga igira. Ko totuligi tanigira.

¹⁶ Na tinoni vaga gira e silovi sosongoligira moa na nauana na omea e seko. Igira ara totu vangarau sailagi moa vania na labumate.

¹⁷ Kalina e momoro na manu me utu ko tangomana na vugoana,

¹⁸ migira na tinoni vaga gira ara molo gaqira taviti segeni, me sauba kara sogo i laona ma kara mate.

¹⁹ Me ke vaga goto vanigira na tinoni vanga tangopeke ma na vanga komi, sauba nomoa kara gini mate niqira tangopeke ma niqira komi.

Na Sasaga Loki e Sosoa

²⁰ !Rorongo! Na Sasaga Loki e sosoa tana sautuna na vera mi tana nauna gana na tsabiri omea,

²¹ e gu loki tana matsapakapuna na verabau, miava goto i tana ara saikolu na tinoni me tsaria:

²² “!Igamu na tinoni bule! ?Ke oka koegua sagata kamu ngaoa na totu bule? ?Me ke oka koegua sagata goto kamu totu matengana moa na tsiriana na donalevo? ?Me ke ngisa vaga ti kamu sasaga?

²³ Kamu rorongo kalina inau kau taimatamui; inau sauba kau sauvanigamu na tosasaga dou ma kau pata kolugamu na omea inau au don-
aginia.

²⁴ Inau au sosoagamu, mau nongigamu kamu mai, migamu amu sove na rorongo. Mamu tau goto boeginiau.

²⁵ Igamu amu sove tania pipi sui niq tu tosasaga mamu tau tamivaniau inau kau gotoligamu.

²⁶ Me vaga ia, mi kalina igamu kamu tsodorota, inau sauba kau kiataginigamu. Eo, sauba kau gilugamui inau kalina na matagu loki ke gadovigamu ti vaga na legai loki,

²⁷ me ke labamai vanigamu na rota loki vaga moa na viru migamu kamu totu moa tana sosongo ma na vatsangisavi.

²⁸ Mi tana ti igamu kamu soaau inau kau mai sangagamu minau e utu kau mai. Igamu sauba kamu laveau inau pipi nauna, me sauba e utu kamu tsodoau.

²⁹ Igamu amu reisavia na donalevo me pipi moa kalina amu sove goto na rongomangana na Taovia.

³⁰ Igamu amu sove saikesa tania niqû toto-sasaga, mamu tau ngaoa na rorongo kalina au tovoa kau gotoligamu.

³¹ Me vaga ia, me sauba kamu adia gamui peluna, ma nimui omeomea segeni nogo ke naua ma kamu gini lobogu.

³² Na tinoni tau sasaga ara mate rongona ara sove tania na sasaga loki. Migira na tinoni ara padâ laka ara dona nogo pipi na omea sui ara vaga moa na tinoni bule. Ma na papada vaga ia sauba ke toroutsanigira saikesa.

³³ Masei moa ke rongomiau inau sauba ke totu raviravi dou tana rago me tagara goto sa rongona ke gini matagu.”

2

Na Peluna na Sasaga Loki

¹ Dalequ, ko pukudoua na omea inau au sasaniginigo, mo ko laka saikesa na padaleana na omea au tsarivanigo na nauana.

² Ko rongomidoua na omea e tusu sasaga vanigo, mo ko tovoa na padagadoviana.

³ Eo, igoe ko nongia i koniqa na donalevo; mo ko nongikakaiau na sasaga gana ko gini morogado.

⁴ Ko madodo na laveana vaga moa ti o lave siliva se na moi.

⁵ Me ti vaga ko nauvaganana ia, migoe sauba ko padagadovia na rongona na kukuni tania na Taovia, me sauba ko tangomana na donagiana God.

⁶ Aia nogo na Taovia e saua na sasaga loki; mi konina segeni moa ia e talumai na donalevo ma na padagado.

⁷ Aia e sangagira me reitutugira igira e gotolaka niqira sasaga mara vo peqa.

⁸ Aia e reitutugugira igira ara naua na pede atsa vanigira na tinoni tavosi, me mataligira igira ara aqo dou vania.

⁹ Me ti vaga igoe ko rongomiau inau, migoe sauba ko donaginia na omea e dou, me goto, ma na pede atsa. Me sauba ko donaginia na omea nimu aqo ko naua.

¹⁰ Igoe sauba ko sasaga loki, mo ko gini mage nimu donalevo.

¹¹ Nimu morogado ma nimu padagado igoe sauba kara ka reitutugugo,

¹² ma kara ka dilago tania na nauana na omea e sasi. Sauba kara ka tsidavaginigira tanigo na tinoni ara tsovula gokona na omea seko,

¹³ igira na tinoni ara mololenogoa na mauri gotolaka gana kara mauri tana rodona na sasi,

¹⁴ mara gini mage tana nauana na omea e sasi.

¹⁵ Na tinoni vaga gira e tau saikesa goto niqira sasaga, me utu na noruaqira.

¹⁶ Migoe tangomana ko sove tania sa daki vanga ngaosasi aia e tovoa ke valogo ko sasi kolua tana nina nina goko valovalo,

¹⁷ aia e tau nogo totu kalavata kolua na savana segeni me padalea nina veke tabu na tauga e naua.

¹⁸ Me ti vaga igoe ko vano tana valena aia, me vaga moa ti o tataonia na sautu e vano tana mate.

¹⁹ Me tagara goto ke kesa ti ke vano na tsigoviana sa daki vaga ia ke tangomana na visumai. Me utu vanigotoa ke taonivisutugua na sautu na mauri.

²⁰ Eo, migoe dalequ, ti vaga ko sasaga, me sauba ko muria moa niqira omeomea na tinoni dou, me ke gotolaka pipi nimu sasaga.

²¹ Igira moa e gotolaka niqira sasaga sauba kara tangolidatoa na kao iani ma kara totuvia.

²² Ma God sauba ke tsialigigira na tinoni seko tania na kao, me ke vutiligigira na vanga nausasi vaga moa na buruburu seko ara vutiligigira tania na uta.

3

Na Totosasaga Vaniaqira Na Mane Vaolu

¹ Dalequ, ko laka na padaleana na omea au sasaniginigo inau. Ko pada sailaginia moa na omea inau au tsarivanigo na nauana.

² Ti vaga ko muridoua niqu sasani, me sauba ko mauri oka me ke dou na maurimu.

³ Ko laka saikesa na mololeana ma totukakai konina God ma na nauana na aqo galuve vaniaqira na tinoni. Ko virigi polikaira tana liomu

na sasaga dou karani; mo ko maretsunakaira i laona na kosumu.

⁴ Me ti vaga ko nauvaganana iani, me sauba igoe ko totu dou i matana God mi mataqira na tinoni.

⁵ Ko norukakaia na Taovia tana tobamu popono. Mo ko laka saikesa na vataraginiana nimu papada tana omea igoe o padâ laka o donagininogoa.

⁶ Ko padatugua na Taovia pipi tana omea igoe o naua, me sauba aia ke tusuvanigo na sautu goto tana ko liu bâ.

⁷ Ko laka saikesa na padaana laka igoe o sasaga sosongo; ko rongomangana moa na Taovia mo ko sove na nauana na omea e sasi.

⁸ Me ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba ke vaga na sinagore dou e mavusia na bokamu me bisilia na sosongo.

⁹ Ko padalokia na Taovia tana savori vaniana na omea e dou bâ i laona pipi sui na omea ara dato tana nimu uta.

¹⁰ Me ti ko nauvaganana ia, me sauba nimu vale na molomutsa kara danga dato na mutsa i laona, ma nimu taqina na molo uaeni sauba ke danga tsiriri na uaeni i laona.

¹¹ Dalequ, kalina na Taovia ke totoasaga vanigo, ko rongomi vatavidoua, vaga na parovata vanigo.

¹² Na Taovia e totoasaga vanigira igira aia e galuvegira, vaga kalina na tamaga e totoasaga vania kesa na dalena aia e reingao sosongolia.

¹³ Ke mage aia na mane e sasaga loki, me dona na papadagado.

14 Na sasaga vaga ia e pelu loki liusia bâ na siliva, me dou liusia bâ na qolumila.

15 E dou liusia bâ na vatu angaanga loki matena; me tagara goto sa omea ko kilia igoe ke atsalina aia.

16 Na sasaga loki e sangago mo gini mauri oka, mo gini tamani omea danga, me gini tangi loki gamu rongo.

17 Na sasaga loki tangomana ke naua me ke gini dou na maurimu, me ke tudumigo mo ko liu dou i laona.

18 Aia e vaga na gai na mauri vanigira igira ara vataragi i konina, me dou vanigira igira ara tango kakai sailagi i konina.

19 Na Taovia e vusâ na barangengo tana nina sasaga loki;

mi tana nina donalevo aia e moloa na masaoka tana sasana.

20 Nina sasaga loki nogo e naua mara gini tave na kô,

me moloa na parako na usa ke tumulia na barangengo.

21 Dalequ, ko tangoli kalavatavia nimu sasaga loki ma nimu morogado. Ko laka saikesa na tamiana kara ka vanoligi tanigo.

22 Sauba kara ka tusumauri vania na tidaomu, ma kara ka lia na inilau vania na konimu.

23 Migoe tangomana ko liu dou tana nimu sautu me utu saikesa goto ko tubulagi.

24 Me utu goto ko matagunia sa omea kalina ko vano na maturu, me sauba ko maturu tatanu i laona na bongi popono.

²⁵ Sauba ko tau goto kadangaginia na omea seko ara labanovo, se na rota e gadovigira na tinoni vanga tsutsukibo.

²⁶ Na Taovia sauba ke reitutugugo dou. Aia e utu ke tamivanigo ko puka tana taviti.

²⁷ Pipi kalina ke tau utu vanigo, ko sangagira igira ara kilii sasanga.

²⁸ Ko laka saikesa na tsarivaniana na kulamu ke pipitu poi tsau ke dani ti vaga o tangomana nogo ko sangâ i dani eni.

²⁹ Ko laka goto na vorogokona segeni sa omea ke gini sekoliginia na kulamu, aia e tototu i ligisamu me norugo igoe.

³⁰ Ko laka na vaimangabarigi koluana ke kesa tana omea e tagara rongona kalina aia e tau nauvanigo sa omea seko.

³¹ Ko laka na masugu vaniaqira na tinoni vanga tangopeke seko se ko padâ na reinunu i koniqira,

³² rongona na Taovia e reisavigira na tinoni ara naua na omea seko, me galuvegira igira e gotolaka niqira sasaga.

³³ Na Taovia e vealaginia na valeqira na tinoni vanga tsutsukibo, me tabua na valeqira igira e gotolaka niqira sasaga.

³⁴ Aia e reisavigira igira ara padaloki segeniqira, me tobalaka vanigira igira ara totu palatsuna.

³⁵ Na tinoni sasaga loki sauba kara padaloki-gira, migira na tinoni bule sauba kara paluvanga-maqira.

4

Na Peluna na Sasaga Loki

¹ Igamu na dalequ, kamu rongomia na omea au sasaniginigamu inau na tamamui. Kamu puku kalavatavia niqu goko me sauba kamu tamanina na papadagado.

² Na omea inau au sasaniginigamu ara dou sui, me vaga ia ma kamu laka goto na padaleaqira.

³ Kalina au baka tetelo lê moa inau, inau lelê moa ngiti ka daleqira mane kaira na tamaqu ma na tinaqu,

⁴ aia na tamaqu e sasaniau me tsarivaniau, “Ko padatugutugua na omea au tsarivanigo inau, mo ko laka saikesa na padaleana. Ko nautaonia na omea au tsarivanigo inau, me sauba ko mauri dou.

⁵ !Ko lavea na sasaga loki ma na morogado! Ko laka na padaleana se na rongomileana na omea au tsarivanigo inau.

⁶ Ko laka na tsidavaginiana na sasaga loki, maia sauba ke dilago; ko galuvea, maia sauba ke reitutugugo dou.

⁷ Na sasaga loki aia na omea dou liuliu bâ na adiana. Atsa moa na omea gua moa ko adia, ma na sasaga loki nina aqo ke ida.

⁸ Ko padalokia na sasaga loki, maia sauba ke naua me ke gini tangiloki gamu rongo. Ko pada mamavasia, maia sauba ke naua ma kara padalokigo igoe.

⁹ Aia sauba ke lia gamu inilau dou sosongo vaga na kepi ara moloa i lovana na taovia tsapakae.”

¹⁰ Dalequ, ko rongomiau inau. Ko pada mamavasia na omea inau au tsarivanigo, me sauba ko gini mauri oka.

¹¹ Inau au sasaniginigo na sasaga loki ma na sautu goto gana na mauri.

¹² me ti vaga ko muridoua na sautu iani, me tagara goto sa omea tangomana ke utusigo, me sauba e utu goto ko tubulagi.

¹³ Nimu aqo ko pada sailaginia na omea igoe o sasania i koniqu. Nimu sasani aia nogo na maurimu, ma nimu aqo ko reitutugudoua.

¹⁴ Ko laka na liu bâ i tana ara vano igira na tinoni vanga nauseko. Mo ko laka na reinunu i konigira na tinoni vanga tsutsukibo.

¹⁵ !Ko laka saikesa na nauvaganana ia! !Ko totuligi tania na omea seko! Ko sove tania, mo ko taonia moa na sautu goto.

¹⁶ Igira na tinoni vanga tsutsukibo e utu kara maturu poi tsau kalina kara naua kesa omea seko. Ara tsaro mamata poi tsau kalina kara nauvania ke kesa sa omea seko.

¹⁷ Na tsutsukibo ma na tangopeke seko ara lia vaga ti gaqira mutsa ma na inu.

¹⁸ Na sautu ara muria igira e gotolaka niqira sasaga e vaga nina dato na aso, e marara babâ poi tsau kalina e marara male.

¹⁹ Ma niqira sautu igira na vanga tsutsukibo e rodo vaga moa na rodo tana bongi. Igira ara puka, mara tau goto tangomana na reiana na omea ara tubulagi i konina.

²⁰ Dalequ, ko puku kalavatavigira na omea au tsarivanigo inau. Mo ko rongomidougira niqu tsaqina goko.

²¹ Ko laka saikesa na tamivaniaqira kara nanga lê tanigo. Ko padatugutugugira mo ko molo kalavatavigira i kosumu.

²² Igira nogo niqû tsaqina goko sauba kara tusumauri vania aseï e padagadovigira me ke gini totu dou.

²³ Ko parovata dou tana nimu papada; rongona nimu papada ara tagaovia na maurimu.

²⁴ Ko laka saikesa na tsariana sa omea e tau mana. Mo ko laka saikesa goto na pero ma na tsoniana sa goko e tau goto.

²⁵ Ko moro goto bâ moa tana sautu igoe o muria, mo ko laka na moro bamai.

²⁶ Ko vangaraudoua na omea ko naua, ma nagua sui moa ko naua sauba kara vano goto.

²⁷ Ko tsidavaginia na omea seko, mo ko liu goto moa tana sautu. Ko laka goto na soba taniana na sautu goto.

5

Na Parovata e Kalea na Kiboga

¹ Dalequ, ko rorongò vata dou, ko rongomigira niqû sasaga loki inau ma niqû morogado.

² Mi tana ti sauba ko parovata tana omea sui ko naua, ma nimu goko sauba ke sauvulagia laka igoe o donalevo.

³ Na tutubena mangana na tauna kesa mane segeni e tau utu ke pui vaga na bulumitsua, ma nina goko kara malutsi liusia bâ na oela na olive,

⁴ mi kalina e sui, maia e vavaisia moa na tobamu mo gini vatsangisavi vaga moa ti na isi e baòa na kosumu.

⁵ Aia sauba ke raqa tsunago bâ tana barangengo na mate; ma na sautu aia e muria e vano kalea na mate.

⁶ Aia e tau goto muria na sautu na mauri, me soba tania moa, me tau goto reigadovia na omea e laba vania.

⁷ Dalequ, ko rongomiau inau, mo ko laka saikesa na padaleana na omea au tsarivanigo.

⁸ !Ko totuligi saikesa tania na vatana na menivale vaga ia! !Ko laka goto na ba varangisiana na matsapana valena!

⁹ Me ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba ke gini tangi seko na asamu, migira na tinoni tavosi kara adia nimu tangisoa, migoe sauba ko mate i limaqira igira na tinoni ara vô na galuve kalina o tinoni vaolu moa.

¹⁰ Eo, igira na tinoni ni veratavosi sauba kara adia pipi sui na omea o tamanina, ma na omea igoe o aqo kakai matena sauba ke tamanina sa tinoni tavosi.

¹¹ Sauba na lobogu ke gania na konimu mo ko suli lê moa. Mi kalina ko ngari mate, sauba ko tsaro i nigemu mo ko kukungu,

¹² mo ko tsaria, "Inau au bule manana. ? Matena gua au kaekae sosongo mau reisia kalina ara tosasaga vaniau?"

¹³ Inau au sove na rongomiaqira gaqu tarai, mau tau goto gini boe na omea ara tsaria.

¹⁴ Mi kalina ia minau au seko pitsu nogo, me paluvangamaqu i mataqira na saikolu popono."

¹⁵ Ko totu kakai dou konina na taumu segeni mo ko galuvesegenia moa aia.

¹⁶ Ti vaga ko tamani baka i koniqira na daki tavosi, sauba e utu kara nauvanigo sa omea dou.

¹⁷ Igira na dalemu e dou kara loki ma kara sangago segeni moa igoe, me tau igira na tinoni tavosi.

¹⁸ Me vaga ia, igoe ko gini mage na totu koluana na taumu aia na baka daki o taugâ kalina igoe o mane vaolu.

¹⁹ Aia e rereidou me dou sosongo nina sasaga. Aia e galuve sosongoligo, migoe ko galuvea mo ko pada sailaginia. Ko gini mage na malopona na konina.

²⁰ ?Dalequ, rongona gua ko ba sauva nimu galuve vania sa daki tavosi? ?Rongona gua ti o reingaoa bâ na tauna sa mane tavosi?

²¹ Na Taovia e morosigira pipi sui na omea igoe o naua. Maia e mamatanigo iava moa ko vano.

²² Nina sasi na tinoni vanga tsutsukibo ara vaga moa na taviti. Maia e sogo tana vugona nina sasi segeni.

²³ Me mate rongona e tau dona na tagaovi segenina. Nina bule segeni nogo sauba ke raqavanoa tana qiluna.

6

Visana Goto na Parovata

¹ ?Dalequ, laka igoe o tavongani veke lê ko tuguvania nina kaoni kesa tinoni ti vaga aia ke utu vania na nauana?

² ?Me laka igoe o gini kara tana nimu goko segeni, mo sogo i laona na veke lê o tavongani naua?

³ Me ti ko nauvaganana ia dalequ, migoe o totu moa tana limana na mane ia. Miani nogo na omea ko naua gana ko gini tanusi tania: ko ba tsaku moa i konina aia, mo ko nongia ke nusiligigo.

⁴ Migoe ko laka goto na mango se na maturu.

⁵ Ko gini rutsuligi tsaku tania na taviti ia, vaga moa kalina kesa na omea tuavati atsi e tsogoligi tania na mane na rugu se na manu e savi laginia na taviti ara molovania.

⁶ Na tinoni gato e dou kara sasania niqira omeomea na loa.

⁷ Igira ara tau tamani sa gaqira ida, se gaqira taovia, se niqira tagao,

⁸ migira ara madodo nomoa na mololaka gaqira mutsa tana tagu na papara, vangarau vania na tagu na bisi.

⁹ ?Ke oka koegua sagata ke tsatsaro lê i nigena aia na tinoni gato? ?Me ke ngisa sagata ti ke tangomana na tû?

¹⁰ Aia e tsaria, "Inau sauba kau maturu tetelo moa. Sauba kau bunia na limaqu ma kau mango tetelo."

¹¹ Mi kalina e maturu aia, ma nina omea levolevo sui ara nangaligi tania, vaga moa ti na tinoni komikomi e komi sui gira.

¹² Igira na tinoni tabaru ma na vanga tsutsuk-ibo ara liu bamai moa na rasavaginiana na goko peropero.

¹³ Ara dona sosongo na kirapi mataqira, ma na galigirisi tuaqira, ma na gini saupadapada tana kakauqira, gana kara perobulesiginigo.

¹⁴ Mi laona na tobaqira ara lave sautuna moa na omea seko, mara dona moa na tsaikore pipi tana nauna.

¹⁵ Mi tana rongona na omea vaga iani ti na rota seko sauba ke gadovi novotigira, me ke utu goto na talimaurisiaqira.

¹⁶ Ara tu vitu na sasagana tinoni aia na Taovia e reisavi sosongolia. Tugira nogo:

¹⁷ na vanga kaekae,

na lapi vanga pero,

na lima e labumatesigira na tinoni tsalapo,

¹⁸ na papada e botsangi omea seko,

na tua e vano tsaku sosongo na laveana na omea seko,

¹⁹ na goko peropero tana tinete,

ma na tsaikore i laoqira na kulaga.

Na Parovata e Kalea na Kiboga

²⁰ Dalequ, ko naua na omea e tsarivanigo na tamamu, mo ko laka na padaleana na omea e sasaniginigo na tinamu.

²¹ Ko pada sailaginia ka niqira goko, mo ko puku kalavatavigira i laona na kosumu.

²² Na omea ara ka sasaniginigo kaira sauba ke ida vanigo kalina igoe ko vano i sautu, me ke reitutugugo tana bongi, me ke sauparovata vanigo i laona na dani.

²³ Ka niqira tosasaga kaira ara vaga na sulu e mararasia na sautu vanigo. Ma ka niqira goko parovata ara ka sasaniginigo na sasaga ko muria tana maurimu.

²⁴ Me sauba ke sangago na totuligi taniaqira na daki seko, me tania niqira goko tsonitabo na tauna na mane tavosi.

25 Ko laka na tami na rereidouna ke molo tabotabo vanigo; mo ko laka goto na sogo tana nina katemata vanigo.

26 Tangomana kesa mane ke paroginia kesa na daki rebi na matena kesa moa sivona bredi, me ti vaga aia ke kiboga me sauba ke sekolia na maurina popono.

27 ?Laka tangomana ko tabelea na lake gagâ tana aseasemu me ke tau gania na polomu?

28 ?Me laka tangomana ko tsotso tana madaova gagâ me ke tau gania na tuamu?

29 Eo, me sauba ke seko vanigo goto kalina ti ko ba maturu kolua na tauna kesa na mane tavosi. Sauba nomoa ko gini tsodorota.

30 Na tinoni ara tau reisavia na mane e komi mutsa rongona e vitoa;

31 me atsa moa e vaga ia, me ti kara tangolia, ma nina aqo ke tuguisua ke pabo vitu kalina na dangana, me tugua ke gini suilavaginigira pipi sui na omea e tamanina i valena.

32 Ma na mane e naua na kiboga e tau tamanina sa tongana. Aia e sekoli segenina saikesa.

33 Me sauba kara gilugana ma kara rarusia; me ke paluvangamana sailagi.

34 Na mane tauga e dona sosongo na kore kalina e masugu, me utu goto ke gaea kesa kalina ke tangotugu.

35 Aia sauba ke sove na tangoliana sa qolo na tsutsukibo ara saovania; me atsa moa ti ke danga koegua me utu goto ke bisilia nina kore.

7

¹ Dalequ ko padatugutugugira niqu tsaqina goko inau, mo ko laka saikesa na padaleana na omea au ketsaligo na nauana.

² Ko naua na omea inau au ketsaliginigo me sauba ko mauri oka. Ko taoni parovatavidoua niqu tosasaga vaga moa igoe o reitutugudoua na matamu segeni.

³ Ko tangoli kalavatavigira niqu sasani; mo ko maretsunagira tana kosumu.

⁴ Ko padalokia na sasaga loki vaga moa ti na vavinemu, ma na morogado vaga moa ti gamu sai dou sosongo.

⁵ Mi kaira nogo sauba kara ka sangago na to-tuligi taniaqira niqira menivale na mane tavosi, me tanigira goto na daki ara dona na goko tsonitabo.

Na Daki Seko Sosongo

⁶ Kesa dani kalina inau au momoro tsuna tana ovaovana bisi tana valequ,

⁷ mau reigira danga na mane vaolu ara liu tavetada i sautu mara tau vati sasaga gana ngongo sa omea, mau morosia kesa i laoqira e tau saikesa sasaga.

⁸ Aia e tataonia na sautuna na vera varangisia na tsuruna i tana e totu kesa na daki seko. Me liu bâ varangisia na valena,

⁹ tana ngulavi murina kalina e rodo nogo.

¹⁰ Ma na daki ia e mai me tsodoa; aia e sagelia na polona na daki rebi me vangaraua na valoana na mane ia.

¹¹ Ma na daki e dona sosongo na goko loki me v^ô na vangamâ, me tau goto dona na totu dodo i valena.

¹² Pipi tagu moa e liu bamai tana sautu loki, se e pipitu tana tsuruna na sautu, se tana nauna agana na tsabiri.

¹³ Aia e bâ me kasoa na mane vaolu ia, me domia, me moro tatavata bâ i matana me tsaria,

¹⁴ "Inau au naunogoa niqu savori kodoputsa i dani eni, me totu i valequ na velesi e talu tana kodoputsa ia.

¹⁵ Te inau au rutsumai na laveamu igoe. ! Au ngao sosongolia kau reigo, mi kalina ia au tsodogo!

¹⁶ Inau au tsavuginia na nigequ na polo katsi mamarega rereidou ni Ejipt,

¹⁷ mau tsoni bâ na papasa sisigini dou i konina.

¹⁸ !Ko mai! Ma ka maturu sai tana bongi popono. Sauba ka gini mage na vaikoligi.

¹⁹ Na savaqu inau e tau totu i vera. Aia e vano kesa tana vera ao.

²⁰ Me adia danga sosongo na qolo i konina me utu ke visumai tsaku, sauba aia ke ba totu ke ruka na uiki."

²¹ Me vaga ia maia e tsonitabo vania na mane ia ginia nina goko valovalo, me gini tamisegenina vania.

²² Ma na mane ia e tavongani dulikoluvanoa i valena, vaga moa ti na buluka ara raqavanoa tana nauna tana kara labumatesia, se vaga na pai e kapi tana taviti,

²³ maia e tau donaginia laka na bao sauba ke baa na kosuna. Aia e vaga moa na manu e

lovo sage tana vugo me tau saikesa dona laka na maurina e totu tana mate.

²⁴ Mi kalina ia na dalequ, ko rongomiau inau. Ko puku kalavatavidougira na omea au tsarivanigo.

²⁵ Ko laka na tamivaniana sa daki vaga ia ke naua me ke gini pidi na kosumu mo ko tsari tsagaga i murina.

²⁶ Aia nogo na pukuna niqira toroutsa danga na mane, me alomaia gaqira mate danga sosongo nogo na tinoni, me tau tangomana na tsokoraeqira.

²⁷ Mi ti vaga ko vano tana valena, migoe o taonia na sautuna na barangengo na mate. Aia nogo na sautu gaukuti varangi gana na mate.

8

Na Tsonikaeana na Sasaga Loki

¹ Kamu rorongou dou! Na Sasaga Loki e sosoa, ma na papadagado e goko dato mai.

² Aia e tutû i kelana na tetena liligina na sautu, mi tana ara labasai na sautu.

³ Aia e tû tana nauna na sage bâ tana verabau, i liligina nogo na matsapakapuna, me sosoa me tsaria:

⁴ “Inau au veisuagamu igamu pipi sui na matana tinoni tana barangengo.

⁵ ?Laka igamu amu tau vati ganoga moa? Bâ, ma kamu sasani gana kamu gini ganoga.

?Laka igamu amu bubulega moa? Bâ, ma kamu siania na tamani sasaga.

⁶ Kamu rongomigira dou niqu goko dou laka.

Igira sui na omea au tsarivanigamu inau ara goto.

⁷ Mara mana sui na omea inau au tsaria.
Au reisavi sosongoligira na gokopero.

⁸ Pipi sui lakalaka na goko au tsaria inau ara mana,
me tagara goto sa niqû goko ke tau mana se ke raqa sekolia ke kesa.

⁹ Pipi na omea sui ara maka dou vania na tinoni e dona na morogado,
me maka dou vanigotoa aia e sasani dou.

¹⁰ Kamu vilia na sasani ma na donalevo i koniqû inau,
rongona niqû goko inau ara dou liusia bâ na siliva ma na qolumila laka.

¹¹ “Inau nogo na Sasaga Loki, mau dou liusia bâ na vatu angaanga;
me tagara goto sa omea kamu kilia ke dou atsa koluau inau.

¹² Inau na Sasaga Loki, mau tamanina na morogado ma na donalevo,
mau vilivotagira dou na omea sui.

¹³ Aia e kukuni tania na Taovia e reisavigira na omea seko;
inau au reisavi sosongolia na kaekae ma na koesegeni,
na sasaga tabaru ma na goko peropero.

¹⁴ I koniqû nogo inau ara totu na sasaga loki ma na papadagado,
na morogado ma na susuliga.

¹⁵ Au sangagira na taovia tsapakae kara gini tagao dou,

migira na tagaovera gana kara vaturiginia na ketsa dou.

16 Pipi sui na tagaovera tana barangengo ara tagao tana niq̄u sasanga inau, atsa moa ti na tinoni lokiloki ma na tinoni tataovia.

17 Inau au galuvegira igira ara galuveau; masei moa ti vaga ke laveau inau, me tangomana ke tsodoau.

18 I koniq̄u inau ara totu sui na omea tatamani, ma na tangi soa, ma na mauri dou, ma na tangomana, mau ngaoa kau tuvarigira vanigamu.

19 Eo, na omea amu adia i koniq̄u inau ara dou liusia bâ na q̄olumila laka ma na siliva laka saikesa.

20 Inau au liu tana sautu na gotolaka; mau muria moa na sautu na pedegoto,

21 mau vangalaka vanigira igira ara galuveau, mau dangaliginia na valeqira na omea loki matena.

22 “Na Taovia e vusaau nogo i oka, idavigira na omea sui.

23 Aia e aqosiau inau tana idana tsotsodo, idavia na volaana na barangengo.

24 Au botsa nogo inau ti e laba na kema, kalina e tau vati vuradato moa sa kô tatave.

25 Au botsa nogo inau ti ara laba na vungavunga, idavia na tetena kara totu tana sasaqira.

26 Au botsa nogo inau ti God e aqosia na barangengo ma na utana, me idavigotoa e aqosia na kesanina kakarona na kao.

27 Au totu nogo i tana inau kalina aia e moloa na
masaoka tana sasana,
me molovania i tana ke vosa na tuana na parako
i mao,

28 mi kalina aia e molokaegira na parako tana
masaoka,
me sangavia me gini vuradato na kema loki,

29 me moloketsa vania na mao na tasi ke tau
nusudato liusia i tana aia e titivania ke
vosa.

Au totu nogo i tana inau, ti aia e pakaa na
tsutsuvatuna na barangengo.

30 Inau au totu i ligisana, vaga nogo nina
maneaqo,

mau tau kuti na molomage vaniana pipi dani,
me gini laoqu na totu sailagi i matana aia,

31 mau gini magemage na reiana na barangengo,
ma na morosiaqira na tinoni ara totu i laona.

32 “Mi kalina ia, igamu na tinoni vaolu, kamu
rongomiau inau.

Kamu naua na omea au tsarivanigamu, me
sauba kamu gini mage.

33 Kamu muridoua na omea inau au sasanig-
inigamu.

Kamu sasaga, ma kamu laka na tsonileana sa
tsaqina.

34 Ke mage na tinoni e rongomangaqu inau,
aia e totu sailagi tana matsapana na valequ,
me pipitu gana ke rongomia na omea kau tsari-
vania.

35 Na tinoni e tsodoau inau e tsodogotoa na
mauri,
ma na Taovia sauba ke reingaoa.

³⁶ Ma na tinoni e tau tsodoau inau, e sekoli segenina moa; me ti vaga ke kesa ke reisaviau inau, tinoni vaga ia e reingaoa moa na mate.”

9

Na Sasaga Loki ma na Sasaga Bubulega

¹ Na Sasaga Loki e logonogoa na valena, me vaturigira vitu na tuguruna.

² Aia e manogatigira nogo na vangana na kavomutsa, e labua kesa nina buluka, me vangaraua nina uaeni, me tsaboa na rau, me moloa na mutsa i kelana.

³ Me molovanogira nina dakiaqo kara gudato tana nauna dato liuliu bâ i levugana na verabau ma kara tsaria:

⁴ “!Kamu sagemai igamu na tinoni amu tau sasaga!” Me vania na tinoni bubulega aia e tsaria,

⁵ “Ko mai mo ko gania niqo mutsa, mo ko inuvia na uaeni inau au tore manogatinogoa.

⁶ Ko mololea nimu sasaga bubulega me sauba ko mauri. Mo ko muritaonia na sautu i tana ara liu igira na tinoni sasaga.”

⁷ Ti vaga igoe ko tosasaga vania kesa na tinoni vanga kaekae, maia sauba ke soasekoligo moa. Me ti vaga ko tosasaga vania kesa na tinoni vanga nauseko, maia sauba ke bokaligo.

⁸ Ko laka saikesa na tosasaga vaniana na tinoni kaekae; rongona sauba aia ke reisavigo matena. Me ti vaga igoe ko tosasaga vania kesa na mane sasaga, maia sauba ke padalokigo matena.

⁹ Na omea sui gua moa ko tsarivania kesa na mane sasaga sauba ke naua me ke gini sasaga bâ. Ma na omea gua moa ko tsarivania kesa na tinoni e gotolaka nina sasaga, sauba ke paboa moa nina donalevo.

¹⁰ Ti vaga o ngaoa ko sasaga loki ma nimu aqo ko ida talu ko kukuni tania na Taovia. Me ti vaga ko ngaoa ko dona na padagado dou ma nimu aqo ko ida talu ko donaginia God aia e tabu loki.

¹¹ Na sasaga loki sauba ke paboa na ngalitupa tana maurimu.

¹² Ti vaga igoe ko tamanina na sasaga loki, me sauba ke pelugo sosongo, me ti vaga igoe ko sove tania, me sauba igoe segenimu nogo ke gadovigo na rotana.

¹³ Na sasaga bubulega e vaga moa na daki tau sasaga e sugulimangana me vô vangamâ.

¹⁴ Aia e tototu tana matsapana valena, se kesa tana nauna dato liuliu bâ i laona na vera,

¹⁵ me gugu bâ vanigira na tinoni ara liu putsî, igira ara gini boe moa niqira aqo segeni, me tsarivanigira:

¹⁶ “!Kamu sagemai igamu na tinoni amu tau sasaga!” Me vania na tinoni bubulega aia e tsaria,

¹⁷ “Na kô komikomi e pui dou bâ, ma na bredi komikomi e gani dou sosongo bâ.”

¹⁸ Igira gana lamuta ara tau donaginia laka na tinoni ara vano i valena aia ara vano kalea na mate, me laka igira sui ara sage bâ nogo i tana ara tsuna bâ saviliu nogo tana barangengo na mate.

10

Nina Goko Tabana a Solomon

¹ Igirani nogo nina goko tabana a Solomon. Aia e tsaria:

Na baka sasaga aia e naua ma na tamana e gini kaekae tana rongona; maia na bubulegana e alomaia moa na melu loki vania tinana.

² Na qolo o tsodoa tana peqo sauba ke tau sauvanigo sa peluna dou, me ti vaga ke goto nimu sasaga me sauba ke maurisigo tania na mate.

³ Na Taovia e utu ke tamivanigira na tinoni dou kara vitoa, me sauba ke tongo nomoa vanigira na tinoni vanga tsutsukibo na adiana na omea igira ara kilia.

⁴ Ti vaga ko gato me sauba e utu ko tamanina sa omea, me ti vaga ko aqo kakai me sauba ko tamani omea danga.

⁵ Na tinoni sasaga e angukolugira na vuana nina omea tsukatsuka kalina ara raranga; e paluvangamaga sosongo na maturu lê tana tagu na raranga na uta.

⁶ God e tabugira igira e goto niqira sasaga. Ma nina goko na mane vanga tsutsukibo e tsavupoia moa nina ngaosekoli tinoni.

⁷ Kalina kara mate na tinoni dou, me sauba na tinoni sui kara gini mage na padavisuaqira; migira na tinoni vanga tsutsukibo sauba ke tau oka ma kara padalegira saikesa.

⁸ Na tinoni sasaga e tami dou na rorongongo kalina ara tosasaga vania. Maia na tinoni e dona moa na goko bubulega sauba ke seko pitsu lê.

⁹ Na tinoni e goto nina sasaga e totu raviravi dou, maia na tinoni e tau goto nina sasaga sauba nomoa kara tsodovulagia.

¹⁰ Na tinoni e kirapi matana e tsukia moa na omea seko, masei e taimatana tinoni tana galuve aia e aqo matena na rago.

¹¹ Nina goko kesa na tinoni dou ara vaga na kô e tusumauri, ma nina goko na tinoni vanga tsutsukibo e tsavupoia moa nina ngaosekoli tinoni.

¹² Na reisavi tinoni e suludatoa na vaiganigi, ma na galuve e tsavupoia pipi sui na omea seko ara nauvania.

¹³ Na tinoni sasaga e tsonia na goko sasaga, ma na tinoni bubulega e tugua kara rarusia.

¹⁴ Na tinoni sasaga e madodo na sasani rongona ke paboginia nina donalevo, mi kalina igira na tinoni bubulega ara goko ma na vaiganigi e tau nogo totu ao.

¹⁵ Nina omea levelevo e tamanina kesa tinoni e dilâ vaga moa na verabau ara poliginia na baravatu kakai, maia e tau tamanina sa omea sauba ke seko pitsu lê.

¹⁶ Na vovina nina aqo dou na tinoni e goto nina sasaga aia nogo na mauri; ma na vovina nina aqo seko na tinoni vanga tsutsukibo e raqa babâ moa tana sasi.

¹⁷ Aia e tami na rorongong kalina ara tosasaga vania sauba ke mauri, maia e sove na rongomiana na tosasaga sauba ke liu sasi.

¹⁸ Na tinoni e molopoia nina reisavi e dona moa na tsoniana na goko peropero. Masei e tseba gokona bamai na omea seko e bule manana.

19 Kalina o goko sosongo, mo tsaku sosongo goto na puka tana sasi. Me ti vaga ko sasaga, me sauba ko totu mui lê moa.

20 Nina goko na tinoni dou ara vaga moa na siliva laka; ma nina papada sui kesa na vanga tsutsukibo ara tau saikesa tamani sa rongona.

21 Nina goko na tinoni dou e dona ke sangagini-gira danga na tinoni, migira na tinoni bubulega ara gini mate rongona ara tau sasaga.

22 Nina vangalaka nogo na Taovia ti o gini tamani omea danga. Me atsa moa ti ko suli goto bâ tana aqo kakai, me utu goto ko gini tamani ke danga bâ nimu omea.

23 Na tinoni bubulega e gini mage na nauana na omea e tau goto. Ma na tinoni sasaga aia e gini mage na nauana na omea e goto.

24 Na tinoni vanga tsutsukibo sauba ke adia na omea e mataguni sosongolia bâ, maia e goto nina sasaga e adia pipi sui na omea e ngaoa.

25 Me mai na legai loki, me tavaliligia na tinoni vanga tsutsukibo, ma na tinoni e goto nina sasaga e totu raviravi dou sailagi.

26 Ko laka saikesa na nongiana sa tinoni gato ke nauvanigo sa omea; aia sauba ke rotasigo vaga moa na rokete e parâ na mangamu, se na punguna lake e tserea na matamu.

27 Ko rongomangana na Taovia me sauba ko mauri oka. Igira na vanga tsutsukibo ara mate ida nogo kalina e tau vati tsau moa niqira tagu na mate.

28 Nina amesi na tinoni e goto nina sasaga e tusuvania na mage, migira na tinoni vanga

tsutsukibo e utu kara amesia sa omea dou ke laba vanigira.

²⁹ Na Taovia e reitutugua na tinoni e goto nina sasaga, me tabarusia aia e naua na omea e sasi.

³⁰ Igira na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara totu raviravi dou sailagi tana veraqira, migira na vanga tsutsukibo sauba ke tau tangomana vanigira na totu dodo sa nauna.

³¹ Aia e goto nina sasaga e dona na gini goko na sasaga loki, ma na lapina aia e dona moa na goko seko sauba ke mui lê.

³² Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara tsonia moa na goko galuve pipi kalina, migira na vanga tsutsukibo ara tsotsoni sailaginia moa na goko ara dona na sekoli tinoni.

11

¹ Na Taovia e reisavigira igira ara dona na gini aqo na tovomamava peqopeqo. Aia e reingaogira moa igira ara gini aqo na tovomamava manana.

² Igira na tinoni kaekae sauba ke tau oka ma kara paluvangamaqira. Mara sasaga manana igira ara molotsunali segeniqira.

³ Nina sasaga dou segeni nogo na tinoni e goto nina sasaga ara matalia bâ tana sautu dou. Migira e utu na noruaqira e tabarusigira niqira sasaga seko segeni.

⁴ Na tamani omea danga e utu ke pelugo tana dani kalina ke laba vanigo na mate, ma nimu sasaga goto moa tangomana ke maurisigo.

⁵ Nina sasaga gotolaka kesa tinoni dou e sangâ na liu dou tana sautu goto, ma na tinoni vanga tsutsukibo e alomai segenia gana matemate.

⁶ Nina sasaga gotolaka nogo e laumaurisia na tinoni dou, maia na tinoni e utu na noruana e sogo segenina nogo i laona nina kili omea danga.

⁷ Kalina e mate kesa tinoni vanga tsutsukibo, ma nina kili omea danga e mate kolugotoa. Migira na omea danga aia e norugira tana maurina ara nangaligi lê saikesa.

⁸ Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara totu tsida tania na rota; me pilo na rota me ba gadovigira igira na vanga tsutsukibo.

⁹ Kalina ara goko igira na tinoni ara tau tutunina God, ma niqira goko ara sekoliginigira moa na tinoni tavosi, ma niqira goko sasaga igira na tinoni dou ara sangaginigira na tinoni.

¹⁰ Kalina e managaqira igira na tinoni e goto niqira sasaga, ma na verabau popono ara gini magemage, mi kalina e mate kesa na vanga tsutsukibo, migira na tinoni sui ara gû tana magemage.

¹¹ Kalina e goto niqira sasaga igira na tinoni i laona kesa na verabau me gini tangi gana rongo na verabau ia, ma niqira tsaqina goko tabaru igira na vanga tsutsukibo ara toroutsaniginia na veraqira.

¹² Aia e goko peagira moa na tinoni tavosi e tau nomoa sasaga. Me ti vaga igoe ko sasaga, me sauba ko totu mui lê moa.

¹³ Na tinoni e dona na tsebagoko bamai e dona ke katea na omea popoi e rongomia konina kesa kulana, ma na tinoni nonoru e dona ke

tiapoia vanigira na tinoni tavosi na omea aia e rongomia.

¹⁴ Na vera e dona ke puka ti vaga e tagara ke kesa ke tagaovidoua. Me ti vaga kara totu danga na mane sauparovata tana vera ia, me sauba ke totu vataragi dou.

¹⁵ Ti vaga ko tavongani veke lê vania kesa na tinoni tavosi laka sauba igoe ko tuguvania nina kaoni ti vaga aia ke utu vania, me sauba igoe ko gini padasavi i muri. Ke dou bâ ti vaga ko tau sangasage i laona na omea vaga ia.

¹⁶ Na tinoni ara tsonikaea na daki e dou nina sasaga, mara paluvangamana na daki e seko nina sasaga.

Na tinoni gato e utu ke tamani sa qolo, ma na tinoni vanga tangopeke e dona ke laua danga na omea.

¹⁷ Kalina igoe o galuvea kesa tinoni tavosi mo galuve segenimu goto. Me ti vaga igoe o sekoligira na tinoni tavosi, mo sekoli segenimu goto.

¹⁸ Igira na tinoni vanga tsutsukibo e tau saikesa pelu sa niqira aqo, me ti vaga igoe ko naua moa na omea e goto, me sauba nomoa ko adia na peluna nimu aqo.

¹⁹ Masei tinoni e padakuti matena na nauana na omea e goto, aia sauba ke mauri, masei moa e padakuti matena na nauana na omea e sasi, maia sauba ke mate.

²⁰ Na Taovia e reisavigira na tinoni ara padaseko sailagi, me galuegira igira ara naua na omea e goto i matana aia.

²¹ Igoe ko dona dou laka God sauba ke kedegira igira na tinoni vanga nauseko, me ke maurisigira igira e goto niqira sasaga.

²² Na rereidouna kesa na daki e tau sasaga, e vaga moa na ringi qolumila e inilauginia na isuna na bô.

²³ Na omea koegua moa ara ngaoa igira na tinoni dou e dona ke peluginigira goto na tinoni tavosi; mi kalina igira na vanga tsutsukibo ara adia na omea ara ngaoa, migira na tinoni sui ara gini kore.

²⁴ Visana tinoni ara dona na gini vangalaka niqira qolo, me atsa moa ti ara nauvaganana ia ma niqira qolo e pabo babâ moa, mara visana ara gini matapuku niqira qolo, me atsa moa ti ara tau gini vangalaka me tsaurae lê nomoa niqira qolo.

²⁵ Ko gini vangalaka nimu omea, me sauba igoe ko tamani omea danga. Ko sangagira na tinoni tavosi, migira goto sauba kara sangago.

²⁶ Na tinoni ara vealaginia na mane e molopoia nina uiti me pipitua kalina ke dato na matena ti ke tsabiria, mara tsonikaea aia e tsabiri vanigira nina uiti.

²⁷ Ti vaga igoe ko aqo kalea moa na omea e dou, me sauba na tinoni kara padalokigo, me ti vaga igoe ko lalavea moa na omea e seko, ma na omea seko nogo sauba ko adia.

²⁸ Igira ara tsotsovata moa tana niqira omea tatamani sauba kara puka lê, migira e goto niqira sasaga, sauba kara dato magobu dou vaga moa na gai e marao dou na rauna.

²⁹ Aia na mane e tau reitutugudoua nina tamadale segeni sauba kara nanga lê pipi sui nina omea.

Migira na tinoni bubulega, sauba kara rota na aqo sailagi vaniaqira na tinoni sasaga.

³⁰ Na vuana na sasaga gotolaka aia nogo na mauri, ma na vuana na tangopeke seko aia nogo na mate.

³¹ Igira e dou niqira sasaga ara adinogoa na peluna tana mauriqira i lao eni, mo ko dona dou laka igira na tinoni vanga tsutsukibo ma na vanga nausasi, sauba nomoa kara gadovikedede.

12

¹ Asei moa aia e padalokia na donalevo e ngaoa kara tsarivulagi vania kalina aia e liu sisi. Me bule manana nomoa aia e rongomisavia kalina ara tosasaga vania.

² Na Taovia e reingaogira igira na tinoni dou, me kedegira igira ara vorogokona na nauseko.

³ Na tinoni vanga tsutsukibo e utu ke totu pukuga dou sa nauna, migira moa e goto niqira sasaga ara dona na totu kakai dou.

⁴ Na daki dou e saumage vania na savana; ma na daki seko e paluvangamana savana e vaga moa ti na vora tsukâ e liu i laona na sulina.

⁵ Na tinoni e goto nina sasaga e pada sailaginia na nauana na omea e goto vanigira na tinoni tavosi; ma na vanga tsutsukibo e ngaoa moa na perobulesi tinoni.

⁶ Niqira tsaqina goko na tinoni vanga tsutsukibo ara lia moa gana na mani labumate, ma

niqira tsaqina goko na tinoni e goto niqira sasaga ara laumaurisiginigira igira ara totu tana rota.

⁷ Igira na tinoni vanga tsutsukibo sauba kara matesiligigira saikesa me ke tau goto kauvisu sa kukuaqira, ma na vungu moa i koniqira na tinoni e goto niqira sasaga sauba kara tukakai babâ.

⁸ Ti vaga ko tinoni sasaga me sauba kara tsonikaego; me ti vaga ko bubulega me sauba kara reipeago moa.

⁹ E dou bâ ti ko tinoni lê moa mo ko aqo matena na maurimu, liusia ti o gini malapalu laka o tinoni loki mo gini rota na vitoa.

¹⁰ Na tinoni dou e reitutugudougira nina omea tuavati, ma na tinoni vanga tsutsukibo e rotasigira moa nina omea tuavati.

¹¹ Na mane e aqo kakai tana kao e tamanina danga gana mutsa, me bule manana na tinoni e sekolilea nina tagu tana aqo tagara rongona, me tau pelua sa omea.

¹² Na tinoni vanga tsutsukibo ara totu matengana moa na laveana sa omea seko kara naua, migira e goto niqira sasaga ara tukakai tana omea e goto.

¹³ Na tinoni vanga tsutsukibo e sogo i laona nina tsaqina goko segeni, ma na tinoni e goto nina sasaga e tsidavagini segenina tanigira na omea seko.

¹⁴ Na tinoni e adipeluna taonia moa na omea e tsaria ma na omea aia e naua; pipi tinoni sauba ke adia na peluna vaga e ulagana nina sasaga.

¹⁵ Igira na tinoni tau sasaga ara pada sailaginia laka e goto nogo niqira sasaga. Migira na tinoni

sasaga ara tamidou na rongomiaqira igira ara tosasaga vanigira.

¹⁶ Kalina e kore kesa tinoni bule maia e sauvulagitsakua laka e kore. Ma na tinoni sasaga e tau goto gini boe kalina ara peâ.

¹⁷ Kalina kesa tinoni e tsarivulagia na manana tana tinete, me sauba ke laba na pedegoto, me ti vaga na tinoni ke peropero moa me sauba ke tau goto na pede.

¹⁸ Na tinoni e tau papada dou talu ti ke tsonia na goko, ma nina goko e vaga moa na isi e sage ao i laona na tobaqira na tinoni tavosi, ma na goko ara tsoni sasagâ e dona ke ragsia na tobana tinoni.

¹⁹ Na goko peropero e kurikuri nina mauri, ma na goko mana e dona ke totu sailagi.

²⁰ Igira ara vorogokona na omea seko ara totu vangarau vania na omea seko ke labanovo vanigira, migira ara aqo vania moa na omea dou sauba kara tsodoa na magemage.

²¹ E tagara goto sa omea seko ke laba vanigira na tinoni e goto niqira sasaga, migira na vanga tsutsukibo ara totu vangarau sailagi vania moa na omea seko.

²² Na Taovia e reisavi sosongoligira igira na vanga peropero, me reingaogira igira ara manalia na omea ara vekea.

²³ Na tinoni sasaga ara tau gini mavi na gini goko na omea ara donaginia, migira na tinoni bule ara gogoko sosongo mara gini sauvulagia laka ara tau sasaga.

²⁴ Aia e dona na aqo kakai sauba ke managana, maia e gato sauba ke lia niqira mane rarai na tinoni tavosi.

²⁵ Na tinoni aia e gini boe sosongo kesa na omea e utu ke mage, me ti vaga kesa kulana ke goko dou vania me sauba ke mage tugua na tobana.

²⁶ Na tinoni e goto nina sasaga e dona na sausautu dou vania na kulana, ma niqira sautu igira na vanga tsutsukibo e dona moa na raqasasili tinoni.

²⁷ Ti vaga kesa na tinoni ke gato na vano na vanasi manu maia e utu saikesa ke vanasia sa manu, maia moa na tinoni e madodo na aqo kakai sauba ke adia na omea danga.

²⁸ Na sasaga gotolaka aia na sautu na mauri; ma na sasaga tabaru aia na sautu na mate.

13

¹ Na baka sasaga e rongomidoua kalina na tamana e totoasaga vania, ma na tinoni vanga koesegeni e tau saikesa tamia kara totoasaga vania.

² Igira na tinoni dou sauba kara adipeluna na omea ara tsaria, migira ara dona moa na pero ara gini vitoa moa na ngao sekoli tinoni.

³ Aia e parovata dou tana omea e tsaria sauba ke dilaginia na maurina. Ma na tinoni vanga tsonivô e sekoli segenina na maurina.

⁴ Me atsa moa na tinoni gato ke ngao sosongolia kesa na omea, me utu saikesa ke adia. Aia moa na tinoni e dona na aqo kakai sauba ke adia pipi sui na omea e ngaoa.

⁵ Na tinoni e goto nina sasaga e reisavia na goko pero, ma na tinoni vanga tsutsukibo e sulugoko moa me paluvangamaqira na tinoni.

⁶ Na sasaga gotolaka e dilagira igira ara totu tsalapo; ma na sasaga tabaru aia nogo niqira matemate igira na tinoni vanga sisi.

⁷ Visana tinoni ara malapalu laka ara tamani omea danga sosongo, mara tau saikesa tamanina sa omea. Mara visana ara malapalu laka ara tau tamanina sa omea, migira ara tamani omea sosongo.

⁸ Na tinoni tamani omea danga nina aqo ke gini aqo nina qolo gana ke dilaginia na maurina, me tagara ke kesa ke ngaoa na tangopekeana na tinoni e tau tamanina sa omea.

⁹ Na tinoni e gotolaka nina sasaga, e vaga na sulu e iru maka, maia e tabaru nina sasaga e vaga na sulu e matemateaga lê na iruna.

¹⁰ Na koesegeni e tsukia moa na vaiganigi. Mara sasaga loki manana igira ara tami na rongomi totosasaga.

¹¹ Ti vaga ke lakagana lê vanigo na tsodo qolo, me sauba ko nangalitsakua. Me ti vaga ko aqo kakai sosongo tana tsodo qolo, me sauba ko tamani danga babâ.

¹² Kalina kesa tinoni e amesi sosongolia ke tamanina kesa na omea me tau adia me gini melu sosongo tobana. Me ti vaga ke tsodoa na omea e amesia maia sauba ke gini magemage loki.

¹³ Ti vaga igoe ko sove tania na totosasaga dou, mo gini sekoli segenimu moa; me ti vaga ko muria me sauba ke dou vanigo.

14 Niqira sasani igira na tinoni sasaga loki ara vaga na vuravura tana e talumai na mauri; sauba kara sangago mo ko gini totu tsida kalina na maurimu e totu tana seko.

15 Na tinoni sui ara kukuni tania na tinoni sasaga, ma na tinoni e tau tugua na noruana aia e liu nogo tana sautu na mate.

16 Na tinoni sasaga ara papada ida talu ti ara aqosia kesa na omea, migira ara bule ara gogoko sosongo sailagi, mara gini sauvulagia laka ara tau sasaga.

17 Igira na mane adigoko ara dona moa na pero ara alomaia moa na vaiganigi, migira na mane adigoko ara vò na pero ara alomaia na rago.

18 Asei e tau ngaoa kara totozasaga vania sauba ke tau tamanina sa omea me ke paluvangamana segeni. Masei aia e tami kara totozasaga vania sauba na tinoni tavosi kara pada mamavasia.

19 !E dou sosongo nomoa kalina o adia na omea igoe o kilia! Ma na tinoni bule e tau ngaoa na piloligi tania na nina nauseko.

20 Ti vaga ko duli kolugira sailagi moa na tinoni sasaga loki, me sauba ko sasaga loki. Me ti vaga ko totu kolugira moa na tinoni ara tau sasaga me sauba ko tau kuti na tsodoana na rota.

21 Na omea seko e tsarimuriqira sailagi moa igira na tinoni sasi, migira e gotolaka niqira sasaga sauba kara adia na peluna niqira sasaga dou.

22 Kalina ke mate kesa na tinoni dou me sauba igira na kukuana kara adidatoa nina omea levolevo, ma niqira omea tatamani igira na tinoni sasi sauba ke totu vanigira igira e goto niqira sasaga.

²³ E lakaga dou na mutsa i laona niqira uta na tinoni tau tamanina sa omea, migira na tinoni e tau goto niqira sasaga ara mai mara lausua niqira omea tsukatsuka.

²⁴ Me ti vaga ko tau kedea na dalemu kalina aia e tau rongomangamu, migoe o tau galuve mananâ. Me ti vaga igoe o galuve mananâ, me sauba ko tosasaga vania.

²⁵ Aia na tinoni e gotolaka nina sasaga e dona ke mutsa masu sailagi, maia na vanga tsutsukibo e vitoa sailagi moa.

14

¹ Na daki sasaga e dona na aragodouana na valena, ma na daki bubulega e sekolilegira moa pipi omea tana valena.

² Na tinoni e goto nina sasaga e kukuni tania na Taovia; maia e tau goto nina sasaga e peâ moa na Taovia.

³ Nina kaekae na tinoni bule e naua me gini gogoko sosongo; ma niqira goko na tinoni sasaga e dilagira me gini dou na mauriqira.

⁴ Ti vaga ke tagara sa nimu buluka mane gana na raqaana nimu omea na qarikao, me sauba ke tagara goto sa mutsa ke totu i laona nimu vale na molomutsa, me ti vaga ko tamanina nimu buluka, me sauba ke danga na mutsa ke totu i laona nimu vale na molomutsa.

⁵ Na tinoni e dona na goko mana, sauba ke goko mana sailagi moa tana tinete, ma na tinoni e tau dona na goko mana sauba ke tsoni sailaginia moa na goko peropero.

⁶ Na tinoni vanga padaloki segenina e tau saikesa tangomana ke sasaga loki, ma na tinoni sasaga e lakagana lê vania na paboana nina donalevo.

⁷ Ko totu tabaligi tanigira na tinoni bubulega, igira e utu kara sasanigo sa omea dou.

⁸ ?Rongona gua ti e gini sasaga na tinoni sasaga loki? Rongona aia e donaginigira popono nogo na omea sauba ke naua. ?Ma na rongona gua ti e gini tau sasaga na tinoni bule? Rongona e tavongani padâ moa laka e dona nogo pipi na omea sui.

⁹ Igira na tinoni bubulega ara tau lelê gini boe ti vaga ara naua na sasi, migira na tinoni dou ara ngaoa kara padale vanigira niqira sasi.

¹⁰ Nina mage kesa tinoni nina mage segeni nogo ia, ma nina melu kesa tinoni nina melu segeni, me tau tangomana ke kesa ke patakolua tana nina mage ma nina melu.

¹¹ Na valena kesa tinoni dou sauba ke tukakai moa, ma na valena kesa tinoni vanga nauseko sauba ke toroutsa popono.

¹² Visana tinoni ara pada laka ara murinogoa na sautu goto, maia e raqabagira moa tana sautu na mate.

¹³ Na kiakia e tangomana ke tsavupoia na melu. Mi kalina ti ke nangaligi na magemage, ma na melu e totuvisu moa.

¹⁴ Na tinoni seko sauba kara adia na omea e ulagana niqira sasaga seko. Ma na tinoni dou sauba kara adia na peluna niqira aqo dou.

¹⁵ Na tinoni e tau sasaga sauba ke tavongani tutunina moa pipi na omea e rongomia, maia

na tinoni sasaga sauba ke matanidoua pipi nina tsakutua.

¹⁶ Na tinoni sasaga e parovata sosongo rongona ke gini totuligi tania na omea seko, maia e tau sasaga e tau dona na parovata me tau goto gini boe ti e dou se e tau dou na omea aia e naua.

¹⁷ Na tinoni e dona na kore tsaku e naua danga na omea bubulega, maia na tinoni sasaga e dona na berengiti.

¹⁸ Na tinoni ara tau sasaga ara adia na peluna na omea bubulega ara naua, migira na tinoni sasaga ara paboa babâ niqira donalevo.

¹⁹ Igira na tinoni seko sauba kara tsuporu tsuna vanigira na tinoni dou, ma kara nongia na sasanga i koniqira.

²⁰ E tagara goto ke kesa ke padalokia na tinoni e tau tamanina sa omea, atsa moa ti na kulana segeni nogo, maia na tinoni tamani danga e tamanina danga na kulana.

²¹ Aia e dona na peaqira na tinoni tavosi e tinoni sasi sosongo, me dou vania aia kesa e dona na vangalaka vaniaqira igira ara tau tamanina sa omea.

²² ?Laka ara tau liu sasi igira ara vorogokona na omea seko? Migira na tinoni sui ara norugira mara kukuni tanigira igira ara vorogokona na omea dou.

²³ Ko aqo matena me sauba igoe ko adia na vangana na maurimu; me ti vaga ko totu lê mo ko gogoko moa, me sauba e utu ko tamanina sa omea.

²⁴ Na tinoni ara sasaga loki ara adia na peluna niqira sasaga loki, migira na tinoni bubulega ara adia na peluna niqira sasaga bubulega.

²⁵ Kalina kesa na tinoni e goko mana tana tinete, me utu na manepede ke pede matesia kesa tinoni e tau tsukia na sasi; me ti vaga aia ke peropero moa, maia e sauligigira na tinoni.

²⁶ Aia e kukuni tania na Taovia e totu kakai, maia kolugira sui nina tamadale ara totu raviravi dou.

²⁷ ?Laka igoe o ngaoa ko tsogo tania na mate? Na kukuni taniana na Taovia aia nogo na vuravura na kô na mauri.

²⁸ Gana tangirongona kesa na taovia tsapakae e taonia moa na dangaqira na tinoni aia e tagaovigira, me ti vaga kara tsaurae lê moa nina tinoni, maia e utu lelê ke tangi gana rongona.

²⁹ Aia e tau dona na kore tsaku e sauvulagia laka e sasaga, maia e dona na kore tsaku, e gini sauvulagia laka e bubulega.

³⁰ Na tinoni e rago dou na tobana e naua me gini mauri dou na konina, ma na masugu e vaga na vora tsukâ e gania na sulina tinoni.

³¹ Me ti vaga ko bingi sekoligira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migoe o peâ God aia e aqosigira; me ti vaga o tobadou vanigira igira ara kili sasanga, migoe o gini tsonikaea God.

³² Igira na tinoni tsutsukibo ara alomai vanigira segeni gaqira toroutsa tana omea seko ara naua, ma niqira sasaga dou igira na tinoni dou e dilagira tana dani na mate.

³³ Na sasaga loki e totu i laona pipi niqira papada na tinoni sasaga; migira na bule ara tau saikesa donagadovia nagua na rongona na sasaga loki.

³⁴ Me ti vaga na tinoni i laona kesa na veraloki ke gotolaka niqira sasaga, me sauba ke gini tangiloki gana rongo na vera ia, ma na sasi e alomaia moa gaqira vangamâ na tinoni sui ara totu i laona.

³⁵ E gini dou tobana na taovia tsapakae kalina e reia kesa nina maneaqo e aqo sasaga; me kore vanigira igira ara tau aqo dou mara paluvangamana.

15

¹ Na tugugoko laka e bisilia na kore, ma na goko vavanga e tsukia me gini loki bâ na vaikoregi.

² Mi kalina ara goko igira na tinoni sasaga, e naua migira na tinoni ara rongomia ara gini padalokia na donalevo, ma na mangaqira na tinoni tau sasaga ara lua moa na goko bubulega.

³ Na Taovia e morosigira na omea sui ara laba pipi moa tana nauna, me matanigira na tinoni sui atsa moa ti na douna se na sekona.

⁴ Na goko laka e dona na tusumauri, ma na goko vavanga e dona moa na sekoliana na tobana tinoni.

⁵ Aia e tau sasaga e sove na rongomiana nina totokoe na tamana; me sasaga manana na tinoni e tamidoua na rongomiana nina tosasaga na tamana.

⁶ Igira e gotolaka niqira sasaga ara tamanina danga na omea dou i laona na valeqira, migira na tinoni vanga tsutsukibo ara nangalilea niqira omea tatamani sui kalina ke labamai na tagu na rota.

⁷ Igira nogo na tinoni sasaga ara sarangasi bamaia na donalevo, me tau igira na tinoni bule.

⁸ Na Taovia e rongomingaoa niqira nonginongi igira na tinoni dou, me reisavia niqira kodoputsa igira na tinoni vanga tsutsukibo.

⁹ Na Taovia e reisavia niqira omeomea igira na tinoni vanga nauseko, me galuvegira igira ara naua moa na omea e goto.

¹⁰ Na tinoni e tau muria na sautu goto sauba nomoa ke gadovia na kede loki; maia e tau tami kara totosasaga vania sauba ke mate.

¹¹ ?Me ti vaga na Taovia e donaginigira nogo na omea sui ara laba tana barangengo na mate, me ke koegua vaga ti kesa tinoni ke tangomana na molopoiana nina papada tania God?

¹² Na tinoni vanga koesegeni ara tau ngaoa kesa ke totosasaga vanigira; mara tau saikesa goto lave sasaga i koniqira igira ara sasaga liusigira.

¹³ Kalina na tinoni ara mage ara dona na kiaqumu, mi kalina e ngoligira na melu, mara moro kesukesuga.

¹⁴ Igira na tinoni sasaga ara padangaoa kara sasani babâ moa, migira na tinoni tau sasaga e gini masu lê na tobaqira niqira sasaga bubulega.

¹⁵ Igira ara tau tamanina sa omea e kilia kara ngongoragi sosongo tana mauriqira pono, migira e malamala na tobaqira ara dona na magemage sailagi.

¹⁶ E dou bâ vanigo ti vaga ko tau tamanina sa omea mo ko dona moa na kukuni taniana na Taovia, liusia bâ ti ko tamani omea danga mo ko totu moa i laona na rota.

17 E dou bâ vanigo na gani kusa lê kolugira na tinoni o galuvegira, liusia bâ na gani velesina buluka i tana e totu na vaireisavigi.

18 Na kore tsaku e tsukila moa na vaikoregi, ma na berengiti e alomaia na rago.

19 Na sautu tana e liu na tinoni gato e dangalia moa na itai kokonaga, ma na sautu i tana e liu na tinoni e goto nina sasaga e male me mangasâ dou.

20 Na baka sasaga e naua me gini mage na tamana. Ma na baka bule segeni moa e dona ke reisavia na tinana.

21 Na tinoni ara tau sasaga ara gini mage na nauana niqira sasaga bubulega, migira ara sasaga sauba kara nau sailaginia moa na omea e goto.

22 Ko pukudougira na totosasaga sui ara sauvanigo, me sauba ke gini managamu tana nimu aqo; me ti vaga ko tau pukugira dou, me sauba e utu saikesa ke managamu.

23 !E gini mage manana na tinoni kalina e tsonia na tsaqina goko laka tana tagu laka!

24 Na tinoni sasaga e liu tana sautu e dato bâ vania na mauri, me tau tana sautu e tsuna kalea na mate.

25 Na Taovia sauba ke toroveoa na valeqira igira na tinoni vanga koesegeni, me ke reitutugudoua nina omea tatamani kesa na daki tinamate.

26 Na Taovia e reisavia niqira papada tabaruga na tinoni, me reingaoa kalina ara goko ragorago.

27 Ti vaga igoe ko tovoa na adiana na qolobotsa tana peqo, me sauba ko alomai moa na rota vania nimu tamadale. Mo ko laka saikesa tamia

na adiana na qolo na sasanga kesa tabana tana pede, me sauba ko gini mauri oka bâ.

²⁸ Igira na tinoni dou ara papada talu ti ara tuguisu goko. Migira na tinoni vanga nauseko ara tugugoko tsaku, mara gini tsukia moa na vaiganigi.

²⁹ Na Taovia e rongomingaoa niqira nonginongi igira na tinoni dou, me rongomilea moa niqira nonginongi igira na vanga tsutsukibo.

³⁰ Kalina o morosia kesa e kiaqumu me gini mage na tobamu, mo gini vatsangingaoa kalina o rongomia na turupatuna kesa na omea dou.

³¹ Ti vaga igoe ko rongomi vatavidoua kalina ara tosasaga vanigo, migoe o sasaga.

³² Me ti vaga o sove na rongomiana kalina ara tosasaga vanigo, migoe o sekoli segenimu moa. Me ti vaga ko tabedoua na tosasaga, me sauba ko gini sasaga bâ.

³³ Na kukuni taniana na Taovia aia nogo na sautuna na sasaga loki. Ma nimu aqo nogo igoe ko totu palatsuna, ti vaga o ngaoa na tinoni kara padalokigo.

16

¹ Tangomana igita ka vangaraudoua i tobada na omea sauba ka naua, me kilia nomoa God ke tamivanigita, ti ka tangomana na nauana.

² E tau utu ti ko pada laka ara goto sui pipi na omea o naugira, ma na Taovia nogo e pedegira pipi nimu omeomea.

³ Ko mologira nimu aqo i limana na Taovia, me sauba igoe ko tangomana kalina ko naugira.

⁴ Pipi sui lakalaka na omea na Taovia e aqosigira e tamani gana rongona segeni; migira na vanga tsutsukibo e totu pitugira nogo gaqira kede.

⁵ Na Taovia e reisavigira igira sui na vanga koesegeniqira; me sauba e utu saikesa ke tami-vanigira kara tsogo tania na kede e totu pitugira.

⁶ Ko tobalaka mo ko tukakai, me sauba God ke padalegira nimu sasi. Ko kukuni tania na Taovia, me sauba ke tagara goto sa omea seko ke laba vanigo.

⁷ Mi kalina igoe o dou i matana na Taovia, ma God e sangago igoe, mo gini totu tana rago kolugira na tinoni tavosi, migira goto gamu gala.

⁸ E dou bâ ti ko tamanina ke tsaurae lê moa na omea o adia tana nimu aqo segeni, liusia na tamani omea danga o adia tana peqo.

⁹ E tangomana ko vangarau idatalua i tobamu na omea sauba ko naua, maia God nogo sauba nomoa ke tagaovia nimu aqo.

¹⁰ Na taovia tsapakae e goko tana susuligana God; ma nina votagoko ara goto saviliu.

¹¹ Na Taovia e ngaoa na tinoni kara gini aqo na tovomamava ma na tovo sangava manana, ma kara tau peqo tana tsabiri.

¹² Igira na taovia tsapakae e utu kara tamia na omea seko, rongona tana sasaga gotolaka nogo e gini vataragi na susuligana niqira aqotagao.

¹³ Na taovia tsapakae e reingaogira igira ara tsonia moa na goko mana, me galuvegira igira ara gini goko moa na omea e goto.

¹⁴ Ti vaga na taovia tsapakae ke kore vania ke kesa, me tau utu ke pedematesia. Ma na tinoni

sasaga e tovoa pipi kalina ke ragsia na tobana gana taovia.

¹⁵ Me ti vaga na taovia tsapakae ke tobadou me ke reingaoa kesa tinoni, me sauba ke vangalaka vania, vaga moa kalina na parako e adimaia na usa me malobusia na kao, mara gini dato varimauri na omea tsukatsuka.

¹⁶ E dou bâ, eo e dou liuliu bâ na tamani sasaga loki ma na donalevo, liusia na tamani qolumila ma na siliva.

¹⁷ Igira na tinoni dou ara muria na sautu e tsidavaginia na omea seko; masei e matanidoua i tana e liu bâ, aia e dilâ na maurina.

¹⁸ Na kaekae e dona ke toroutsani tinoni, ma na koesegeni e alomaia gana paluvangamâ.

¹⁹ E dou bâ na totu palatsuna ma na tau tamani omea, liusia na lia kesa vidaqira na vanga koesegeni ma na ba sanga na adiaqira na omea ara laua tanigira na tinoni tavosi.

²⁰ Ko puku kalavatavia na omea ara sasaniginigo, me sauba ke managamu; ko norua na Taovia me sauba ko magemage.

²¹ Na tinoni sasaga me ganoga e dona na padagadoviana na omea e dou ma na omea e seko. Mi kalina aia e goko, migira na tinoni ara rongomingaoa na omea aia e tsaria.

²² Na Sasaga Loki aia na vuravura na mauri vanigira na tinoni sasaga, me puala lê moa na sasaniginiaqira na tinoni tau sasaga.

²³ Igira na tinoni sasaga ara papada talu ti ara goko; migira na tinoni ara gini rongomingaoa na omea ara tsaria.

²⁴ Na goko laka ara vaga moa na bulumitsua, e pui na ganiana, me sangâ ke gini mauri dou na konina tinoni.

²⁵ Na sautu igoe o pada laka e goto e tau utu ke raqa sasiligo bâ tana mate.

²⁶ Pipi tinoni aqo e dona nogo laka ti vaga aia ke tau ngongoragi na aqo kakai, me sauba ke vitoa, aia nogo na rongona te e gini aqo kakai.

²⁷ Igira na tinoni vanga nauseko ara lave sautuna moa gana kara sekoliginigira na tinoni tavosi; ma niqira tsaqina goko ara papara vaga na lake.

²⁸ Na tinoni vanga tsutsukibo ara dona sosongo na tseba gokona na omea e tau mana, ma niqira sulugoko ara veoginia na sailaka.

²⁹ Igira na tinoni vanga tangopeke seko ara dona sosongo na pero bulesiaqira na kulaqira, mara idagana vanigira tana sautu e tau goto.

³⁰ Ko parovata dou i koniqira igira na tinoni ara dona na kia langisi ma na matakuru vanigo; i tobaqira ara padanogoa na nauana na omea seko.

³¹ Na mauri oka gana peluna aia na tinoni e gotolaka nina sasaga; ma na senge e ngiti gana kepi marara.

³² Na tinoni e vò na kore tsaku e dou liusia bâ na tinoni e susuliga loki. Ma na tinoni e tangomana na tagaovi segenina, e dou liusia bâ na tinoni e suli me tangomana na tangoliana kesa na vera popono.

³³ Na tinoni e tsonikutsu rongona ke donaginia na omea God e kilia, maia God segenina moa e dona na pedeana na omea ke laba.

17

¹ E dou bâ na gani bredi mamatsa lê tana rago, liusia na sanga kavomutsa i laona kesa na vale i tana e dangadato na vaiganigi.

² Na maneaqo sasaga sauba ke susuliga liusia na dalena mane gana taovia aia e paluvangamana sailagi moa na tamana, mi kalina ke mate gana taovia ma na maneaqo sasaga ia sauba ke sangâ na adidatoana na turina nina omea tatamani kolugira na dalena segeni nogo gana taovia.

³ Na tinoni ara dona na tovoana na qolumila ma na siliva tana lake, ma na Taovia aia e tovoa na kosuna tinoni.

⁴ Igira na tinoni vanga nauseko ara gini mage na rongomiana pipi na vorogoko seko, migira na tinoni vanga peropero ara rongomingaoa moa na goko peropero.

⁵ Ti vaga ko kiataginigira na tinoni ara tau tamanina sa omea, migoe o peagotoa God aia e aqosigira. Me sauba ko gadovikede ti vaga ko gini mage tana rongona nina rota kesa tinoni.

⁶ Igira na tuqatuqa ara gini kaekae tana rongona na kukuaqira, vaga goto igira na baka ara gini kaekae na tamaqira.

⁷ Na tinoni dou e tangiloki gana rongona e vô na goko peropero, maia na bule e tau dona na tsariana sa tsaqina goko ke mana.

⁸ Visana tinoni ara tutunina laka na voli dodo tinoni e dona ke aqo mala sinagore; tangomana moa kara nauginia pipi vata na omea.

⁹ Ti vaga ko ngaoa kara padalokigo na tinoni tavosi, ma nimu aqo ko padale vanigira talu na

omea seko ara nauvanigo. Na pada datoana sailagi moa na omea seko ara nauvanigo na tinoni tavosi e dona ke veoa na sailaka.

¹⁰ Ti vaga ko ngaoa na totoasaga vaniana kesa tinoni sasaga, me tugua ke kesa moa kalina ko goko vania maia sauba ke padagadovinogoa. Me ti vaga ko ngaoa na totoasaga vaniana kesa na bule, me kilia nomoa ko rarusia kesa sangatu kalina ti ke sasaga.

¹¹ Na mate sauba ke labanovo vaga na mane adigoko vô gae tinoni vanigira na vanga tsutsukibo, igira ara dona moa na tsaikore sailagi.

¹² Ti vaga kara komi vania na bea daki kesa na dalena, migoe ko tavongani ba vaitsodogi kolua i sautu, ma na bea daki ia sauba ke ngotsi sekoligo. Me vaga goto kalina kesa na bule e totu matengana na nauana nina aqo bubulega, migoe ko tavongani ba vaitsodogi i sautu, maia sauba nomoa ke labu sekoligo.

¹³ Ti vaga igoe ko dona moa na tuguvisuana na omea dou ginia na omea seko, me sauba nimu tamadale kara totu sailagi moa tana rota.

¹⁴ Na tuturigana na vaiganigi e vaga moa kalina e vasini tuturiga moa na taratsi na pinu; nimu aqo ko ponotitsakua ke gini tau taratsi loki bâ.

¹⁵ Na kedeanana kesa na tinoni e tau sasi, se na moloana ke totu tanusi kesa na vanga tsutsukibo, kaira sui na sasaga vaga ia ara ka seko i matana God.

¹⁶ E tau lelê pelu vania sa bule na tsoniqolo gana na voli sasani, rongona aia e tau saikesa tamanina sa tongana dou ke gini lausasani.

17 Na kulaga manana ara dona na vaigaluvegi sailagi. Ma na tamatasi laka ara dona na vaisangagi tana tagu na rota.

18 Na tinoni tau sasaga moa sauba ke tavongani vekea laka ke tuguvania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina e dona nogo laka e utu vania na tuguvisuana.

19 Na padangaoana na nausasi e vaga moa na reingaoana na tsaikore. Me ti vaga igoe ko molonago sailagi, migoe o lalavea moa na vaiganigi.

20 Asei moa ke padâ me ke gini goko sailagi moa na omea seko, tinoni vaga ia ke laka goto na amesiana ke tsodoa sa omea dou, sauba ke tsodoa moa na rota loki.

21 Na baka e naua pipi kalina moa na omea bubulega e molo melu ma na padasavi vania na tamana.

22 Na totu tana mage e naua mo gini mauri dou. Ma na totu sailagi moa tana melu e vaga ti na lobogu e liu i laona na sulina tinoni.

23 Kalina igira na tinonipede vanga tsutsukibo ara tami dodoa na adiqolona na sanga kesa tabana tana pede, me utu ke gini laba sa pede goto.

24 Na tinoni sasaga e aqo kalea na sasaga laka, ma na mataqira na tinoni bule ara arokalea moa na vovosana na barangengo.

25 Na baka bubulega e alomai moa na melu ma na padasavi vanikaira na tamana ma na tinana.

26 E tau saikesa dou na turuginiana kesa tinoni e tau naua sa sasi ke tsoni qolona na keke; me seko sosongo goto na kedeleana na tinoni dou.

²⁷ Na tinoni sasaga e tau goko pipi kalina. Maia e dona na padagadovi omea e vô na kore tsaku.

²⁸ Me atsa moa ti na tinoni bule, me sauba kara padâ laka aia e sasaga loki, ti vaga aia e totu mui rago me vongoa na mangana.

18

¹ Igira ara tau dona na aqopata koluaqira na tinoni tavosi ara pada segeniqira moa; me sauba kara tau tabea na omea igira na tinoni tavosi sui ara dona laka e goto.

² Na tinoni bule e tau saikesa gini boe ti aia ke padagadovia sa omea se tagara; e ngaoa moa na tinoni tavosi kara padâ laka aia e sasaga sosongo noغو.

³ Na sasi ma na vangamâ ara ka vano sai. Me ti vaga igoe ko nangalia gamu tangirongo, me sauba na tinoni kara peago lê moa.

⁴ Nina tsaqina goko kesa tangomana ke lia na uluna na sasaga loki, me ke mao vaga na kema, me ke maroga dou vaga moa na ko tsatsali.

⁵ E tau goto ko sanga tabana konina na tinoni vanga tsutsukibo, mo ko tongoa na pede goto vania na tinoni e tau naua sa sasi.

⁶ Kalina kesa na tinoni bule e tsaia na vaimangabarigi, maia e lave sautuna moa na rarusiana.

⁷ Mi kalina e goko kesa na bule, maia e toroutsani segenina moa; me sogo segeni tana tavitina nina goko.

⁸ !Na tseba goko e pui dou sosongo, ma ngao sosongolia igita na konomiana!

⁹ Na tinoni gato e seko atsa kolua na tinoni aia e dona na toroutsaniaqira lê na omea levolevo.

10 Na Taovia e vaga moa na kusudato susuliga, i tana tangomana kara ba totu raviravi igira e gotolaka niqira sasaga.

11 Migira na tinoni ara tamanina danga niqira omea ara pada laka niqira omea tatamani nogo e dilagira, vaga moa na baravatu kakai e dato ao polipolia kesa na verabau.

12 E utu goto kara kukuni tania kesa tinoni e tau dona na totu palatsuna; maia na tinoni vanga koesegeni e mumuria moa na sautu gana na toroutsu.

13 Ko rorongu talu ti ko tuguisu goko. Me ti vaga ko tau nauvaganana ia, migoe o bule manana mo pea tinoni moa.

14 Nimu kilimauri tangomana ke sangaginigo kalina igoe ko lobogu. ?Me ti vaga igoe o pada laka e tagara rongona vanigo nogo na mauri me ke koegua vaga goto ti ko gini mauri doutugua?

15 Na tinoni sasaga ara padangao sailaginia moa na paboana niqira sasani.

16 ?Laka igoe o ngaoa na ba goko koluana kesa na tinoni tangirongo? Ko adi bâ vania sa vangalaka me sauba ke lakagana vanigo na ba goko koluana.

17 Na tinoni e ida na goko tana tinete e vaga moa e goto na omea aia e tsaria, poi tsau kalina kesa segeni e mai me tuturiga na vilekeana nina goko.

18 Ti vaga kara ka ruka na tinoni susuliga kara ka vaimangabarigi tana tinete, ma na tsonikutsu moa tangomana ke gotolia na gogoko ia.

19 Ko sangâ na kulamu maia sauba ke dilago, vaga moa na baravatu kakai e dilâ kesa na

verabau, me ti vaga igoe ko vaikoregi kolua, maia sauba ke vongo vanigo na matsapana valena.

²⁰ Ti vaga kara dou nimu goko, ma na tobamu goto sauba ke dou.

²¹ Ma na omea igoe o tsaria e tangomana ke maurisigira se ke matesigira na tinoni; me vaga ia ma nimu aqo ko tabedoua moa na vuana pipi nimu tsaqina goko.

²² Ti vaga ko taugâ kesa na daki dou, me sauba ko gini magemage; aia e sauvulagia laka na Taovia e tobadou vanigo.

²³ Kalina kesa na tinoni e tau tamanina sa omea ke nono gana, me kilia nomoa ke goko tana kukuni, mi kalina na tinoni tamani omea danga ke gokovisu vania, maia e goko rara moa vania.

²⁴ Visana vatana na kulaga ara vô na totu oka, mara visana vatana ara totu kalavata, liusia bâ niqira tobasai igira na tamatasi manana.

19

¹ E dou bâ vania na tinoni e tau tamani omea me gotolaka nina sasaga, liusia bâ na tinoni bule e dona moa na tsoni goko peropero.

² E tau dou ko aqo loki na nauana kesa na omea ti vaga ko tau dona ko aqosi koeguania; na nautsaku sosongoliana na aqo e tau sangago na naudouana.

³ Visana tinoni ara sekoli segeniqira tana niqira sasaga bubulega, mi muri mara tû mara kelikae vania na Taovia.

⁴ E lakagana lê vania kesa tinoni e tamani omea danga na tsodoana gana sai vaolu, me

kakai vania aia e tau tamanina sa omea ke tangolivisugira igira ara saidou kolua tana idana.

⁵ Ti vaga igoe ko goko pero tana tinete, me sauba ko gadovikedena, me utu goto ko tango-mana na tsogo tania.

⁶ Ara danga na tinoni ara tovoa kara dou i mataqira na tinoni tangirongo; me pipi sui tinoni e ngaoa ke saidou kolugira igira ara dona na tusuleana niqira omea tatamani.

⁷ Igira na kulana manana kesa tinoni e tau tamanina sa omea ara reisavia. Migira sui goto gana saidou ara vanoligi tania. Me atsa moa ti ke tovokakaia na laveaqira, me utu goto ke tsodogira.

⁸ Ko galuve segenimu mo ko madodo na sasani-ana pipi sui na omea tangomana ko sasania; mo ko puku kalavatavia i tobamu na omea o sasania me sauba igoe ko gini tamani omea danga.

⁹ E tagara goto ke kesa aia e dona na peropero tana tinete tangomana ke tsogo tania na kede; aia e totu vaninogoa na mate.

¹⁰ Igira na tinoni bule e tau ulagaqira kara tamani omea danga, migira na tseka e tau ulagaqira kara tagao vanigira na tinoni tataovia.

¹¹ Na tinoni sasaga e dona ke tangolivisua nina kore, me ke padalea moa ti vaga kesa ke nauvania sa omea ke sasi. Miani nogo kara padalokiginia igira na tinoni tavosi.

¹² Nina kore na taovia tsapakae e vaga moa nina kanga na laeone, me ti vaga na tobana ke dou vania ke kesa maia e vaga na usa e malobusia na uta.

13 Na baka bubulega e dona ke korasia gana lapa na tamana. Na daki tauga sugulimangana e vaga moa na kô e tau kuti na kukudu.

14 Kesa tinoni tangomana ke tangolidatoa na vale ma na qolo ka koniqira tamana ma tinana, ma na Taovia moa e tangomana ke sauvania kesa na daki sasaga ke taugâ.

15 Ko gato ti vaga igoe ko ngaoa; ko matura babâ moa, me sauba ko vatsangia na vitoa.

16 Ko muridougira nina ketsa God me sauba ko mauri oka; me ti vaga igoe ko sove na muriaqira, me sauba ko mate tsaku.

17 Kalina igoe o tusu omea vanigira igira ara tau tamanina sa omea, e vaga moa ti o tusu omea vania na Taovia, ma na Taovia nogo sauba ke volivisugo.

18 Ko totokoe dou vanigira na dalemu kalina igira ara baka vaolu me dou vanigira moa na sasani. Me ti vaga ko tau nauvaganana ia, me vaga moa ti igoe o sangagira na sekoliana na mauriqira segeni.

19 Ti vaga kesa ke dona na kore tsaku, ko molovania ke adia na peluna nina kore tsaku. Me ti vaga igoe ko ba sangâ na tinoni vaga ia kesa kalina, me sauba ke kilia ko sanga babâ moa.

20 Ti vaga ko tamia na rongomi tosasaga mo ko madodo na sasani, me sauba kesa dani igoe ko sasaga loki.

21 Tangomana igira na tinoni kara vangarau na nauana pipi vata na omea, ma na omea moa e kilia na Taovia sauba ke laba.

²² Na ulaula e paluvangamaga sosongo; igira na tinoni ara tau tamanina sa omea ara dou liusigira bâ igira na vanga peropero.

²³ Ko rongomangana na Taovia, me sauba ko mauri oka, mo ko gini mage, mo ko totu raviravi dou tania na omea seko.

²⁴ Visana tinoni ara gato sosongo tsau tana molosage mutsa tana mangaqira segeni.

²⁵ Na koesegeni nina aqo ke gadovikede, rongona ti igira na tinoni tau sasaga katsi kara reia kesa e nauvaganana ia, me sauba kara adi sasani i konina. Me ti vaga igoe o sasaga, me sauba ko tamidoua kalina ara tosasaga vanigo.

²⁶ Ti vaga kesa na baka ke rotasia na tamana, me ke tsialigia na tinana tania na valena, maia e paluvangamana nina tamadale popono.

²⁷ Dalequ, ti vaga ko mango na sasani, me sauba ke tau oka mo ko padalegira sui na omea igoe o donaginigira nogo.

²⁸ E utu ke laba sa pedelaka kalina e totu kesa tinoni aia e sanga goko tana tinete e padakuti matena moa na sekoliana kesa tinoni tavosi. Ma na mangaqira na vanga tsutsukibo ara konomingaoa na omea seko.

²⁹ Na kede e totupitugira na vanga pea tinoni, ma na rararusi tana gotuqira na tinoni bule.

20

¹ Na inu sosongo e naua migoe o gini goko loki mo tsonigira danga na goko bubulega. Eo, na omea bubulega manana na inubule.

² Ko matagunia kesa na taovia tsapakae vanga kore vaga moa ti ko matagunia nina kanga kesa na laeone kalina e kore; me ti vaga igoe o tsaia te e gini kore, migoe o alomai segenia gamu matemate.

³ Pipi moa na tinoni bule tangomana ke tsukia na manga vaibarigi; me sauba kara padalokia aia e dona na totuligi saikesa tania na vaiganigi.

⁴ Ti vaga kesa tinoni e gato sosongo na tsukaana nina uta tana taguna laka, me sauba e utu goto ke tsurivia sa lakana.

⁵ Nina papada kesa tinoni ara vaga na kô e totu i laona na tuvu qilou ao sosongo, maia moa e dona na papadagado e tangomana ke karuligigira.

⁶ Ara danga na tinoni ara tsaria laka ara galuve sosongoligira na kulaqira. ?Masei tangomana ke tsodoa kesa aia e nauvaganana manana vanigira na kulana?

⁷ E dou manana vanigira na baka kalina ti vaga e gotolaka nina sasaga na tamaqira me naua moa na omea e dou.

⁸ Kalina na taovia tsapakae e totu tana sasana na pede, e dona ke vilitsagira na douna tania na sekona.

⁹ ?Laka tangomana vania kesa ke tsaria, “Inau au mololegira sui nogo niqû sasi, me maka dou saikesa i laona tobaqu?”

¹⁰ Na Taovia e reisavigira na tinoni ara gini ago na tovo mamava ma na tovo sangava peqopeqo.

¹¹ Atsa moa na baka tetelo, maia goto e sauvulagi segenina tana omea aia e naua; migoe tangomana ko reigadovitsakua ti vaga e dou me goto nina sasaga.

12 Na Taovia e tusuvanigita na matada gana na momoro, ma na kulida gana na rorongo.

13 Ti vaga igoe ko mamaturu moa na tagu popono, me sauba ko tau tamanina sa omea. Ko aqo kakai me sauba ko tamanina ke danga gamu mûtsa.

14 Na tinoni e vovoli e gini goko sosongo pipi kalina laka e dato sosongo na matena na omea levo, mi muri maia e bâ me gini goko kaekae tana rongona ara molotsuna vania na matena na omea aia e volia.

15 Ti vaga igoe ko donaginia manana na omea igoe o gogoko matena, migoe o tamanina na omea e dou liusia bâ na qolumila se na vatu angaanga loki matena.

16 Asei moa e bule manana me ke tavongani vekea laka ke tuguvania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina aia e dona nogo laka sauba ke utugana vania na tuguviana, e dou kara adia nina omea tatamani segeni ngiti papadana laka sauba ke tugua nina kaoni na tinoni ia.

17 Na omea igoe o adia tana peqo e gani dou vaga moa na mutsa laka, me utu ke oka me ke vaga moa ti na one e dangadato i laona na mangamu.

18 Ko lavea na tosasaga dou, me sauba ko gini tangomana tana omea sui ko naua; ko laka na tavongani tû moa ma na vano tana vailabu ti vaga ko tau vangarau dou talu.

19 Na tinoni e tsebagoko sailagi e utu saikesa ke poia sa omea. Ko totu tabaligi tanigira igira na tinoni ara gogoko sosongo.

20 Ti vaga igoe ko vealaginikaira na tamamu ma na tinamu, na maurimu sauba ke sui lê vaga moa na laeti e tavongani mate i laona na rodo.

21 Ti vaga kesa tinoni ke gini mavi sosongo na adidatoana ka niqira omea tatamani na tamana ma na tinana kalina kaira ara ka mamauri moa, ma na omea gira e utu ke pelu dou vania.

22 Ko laka na ngaoana na tuguvisuana na omea seko ara nauvanigo na tinoni tavosi. Ko norua moa na Taovia maia sauba ke gotolia vanigo.

23 Na Taovia e reisavigira igira na tinoni ara gini aqo na tovo mamava ma na tovo sangava peqopeqo.

24 Na Taovia e pede kalavatavinogoa nida sautu. ?Me sauba ke naukoeguania kesa ti ke gini padagadovia na vavanona na maurina segeni?

25 Ko papada dou talu ti ko baloa sa nimu omea vania God. E tau dou ko tavongani baloa, mi muri ti ko gini padasavi matena.

26 Na taovia tsapakae sasaga sauba ke tsodovulagia aseï e naua na tangopeke, me sauba nomoa ke kedeä, me ke tau goto gaea.

27 Na Taovia e mararasia na papadada, me sangagita na reigadoviana nagua e dou ma nagua e seko; me utu goto ka taopoi tanigita segeni.

28 Kesa na taovia tsapakae sauba ke totu kakai tana nina aqotagao ti vaga aia ke tagaovidougira nina tinoni, me ke goto me ke atsa nina pede.

29 Igita a reingaoa na susuligana na tinoni vaolu, ma kukuni tania na tuqatuqa ivu senge-senge.

³⁰ Visana kalina e kilia ka gini vatsangisavia sa omea talu ti ke gini oli nida omeomea.

21

¹ Na Taovia e tagaovia nina papada kesa na taovia tsapakae vaga saikesa nogo kalina aia e tagaovia nina tave na kô.

² E tau utu ko pada igoe laka e goto pipi sui na omea o naugira, me dou ti ko padatugua moa laka na Taovia e pedego taonia nimu omeomea.

³ Ko naua moa na omea e goto me dou, aia nogo e reingaoa na Taovia, liusia bâ na savori kodoputsa vaniana.

⁴ Na tinoni vanga tsutsukibo e tagaovigira niqira padaloki segeniqira ma niqira koesegeni, ma na omea iani e sasi manana.

⁵ Ko vangarau dou i tobamu talu na omea ko naua, migoe sauba ko tamanina ke danga na omea; me ti vaga ko tavongani nau tsakutsakua moa, me sauba ko tau tamanina na omea ke tugugo.

⁶ Na qolo igoe o adia tana peqo e tau oka me nanga lê, me dona ke raqavanogo tana taviti na mate.

⁷ Igira na vanga sekoli tinoni ara alomai segenia gaqira matemate; ara sove na nauana na omea e goto.

⁸ Na tinoni sasi e liu tana sautu kekevo; ma na tinoni tsalapo e naua na omea e goto.

⁹ E dou bâ na totu segeni i gotu i kelana na vale tana e atsa, liusia bâ na pata vale koluana na taumu aia e dona na sugulimanga sailagi.

¹⁰ Igira na tinoni vanga tsutsukibo e silovigira sailagi moa na nauana na omea seko; ara tau goto dona kara galuvea ke kesa.

¹¹ Kalina ara kedea kesa tinoni aia e padaloki segenina moa, me atsa moa na tinoni e tau sasaga katsi kalina e reia ara nauvani vaganana ia, me sauba ke adi sasani i konina. Mi kalina ara sasania kesa e sasaga nogo, me sauba ke pabo goto bâ nina donalevo.

¹² God e gotolaka saikesa, maia e donaginia na omea sui ara naua i laona na valeqira igira na vanga tsutsukibo, maia sauba nomoa ke toroutsanigira saikesa.

¹³ Ti vaga igoe ko sove na rongomiana niqira ngangaidato vanigo igira na tinoni ara tau tamanina sa omea, me sauba e utu goto kara rongomigo igira na tinoni tavosi kalina ko ngangaidato vanigira kara sangago.

¹⁴ Ti vaga ke kesa ke kore vanigo, me dou ti ko tusudodoa vania nimu vangalaka gana ke bisiliginia na tobana.

¹⁵ Kalina e laba na pedegoto, migira na tinoni dou ara gini mage, migira na tinoni vanga nauseko ara gini matagu loki.

¹⁶ Na mate e totupitua moa ase e liuligi tania na sautu na sasaga goto.

¹⁷ Na tinoni e padangao sosongolia moa na tamani omea danga, ma na uaeni, ma na mutsa dou loki matena, me sauba e utu saikesa ke tamani qolo.

¹⁸ Na tinoni vanga tsutsukibo ara alomai vanigira segeni na rota atsa vaga nogo na rota ara tovoa na rotasiginiaqira na tinoni dou.

¹⁹ E dou bâ na totu segeni i laona na kaomate liusia na totu koluana na daki vanga kore sailagi me gokona moa pipi na omea.

²⁰ Na tinoni sasaga loki e tamani omea danga i laona na valena, ma na tinoni bubulega e tsonilegira tsaku sosongo nina qolo kalina tsotsodo aia e adia.

²¹ Ti vaga kesa ke gotolaka nina sasaga me ke dona na galuve tinoni, maia sauba ke gini mauri oka; migira na tinoni tavosi sauba kara kukuni tania.

²² Kesa na tinoni sasaga loki, e tangomana ke laua na verabau ara matalia igira na tinoni susuliga, me ke toroveogira sui na baravatuna i tana igira ara norua kara totu vataragi.

²³ Ti vaga igoe ko ngaoa na totu tabaligi taniana na vaiganigi ma nimu aqo ko parovata dou tana omea ko tsaria.

²⁴ Na tinoni vanga peapea e kaekae sosongo me padaloki segenina moa, me naua pipi nina aqo tana koesegeni.

²⁵ Na tinoni gato aia e sove aqo e matesi segenina moa;

²⁶ me totu matengana moa na padaana na omea e ngaoa ke tamanina. Ma na tinoni e gotolaka nina sasaga e gini vangalaka nina omea, me tau dona na gese.

²⁷ Na Taovia e reisavia niqira kodoputsa igira na tinoni vanga tsutsukibo, me putsikae bâ kalina ara savori vania tana tobaseko.

²⁸ E utu kara tutunina nina goko kesa e dona na goko pero tana pede, mara tabea nina goko

kesa aia e dona na vilekedouana talu na omea ti e goko.

²⁹ Na tinoni vanga tsutsukibo e gini malapalu laka aia e dona nogo pipi na omea, ma na tinoni e goto nina sasaga e papada dou talu ti e naua kesa na omea.

³⁰ Atsa moa ti ko sasaga loki, mo ko donalevo sosongo, mo ko dona goto na morogado, me utu moa kara pelugo na omea dou sui girani ti vaga na Taovia ke tau totu tabana kolugo igoe.

³¹ E tangomana ko vangaraugira nimu ose gana na vailabu, maia na Taovia segeni moa e dona ke tusua na tangomana.

22

¹ E dou bâ ko ngaoa kara padalokigo na tinoni tavosi, liusia bâ na kiliana na tamani omea danga.

² Na Taovia nogo e aqosigira na tinoni sui, igira ara tamani omea danga migira goto ara tau tamanina sa omea.

³ Igira na tinoni sasaga ara reigadovia kalina e maimai na omea seko mara tovoa na tsidavagini-ana, maia e vo papada sauba ke liu saviliu bâ i laona, mi muri moa ti aia ke padasavi.

⁴ Ko kukuni tania na Taovia, mo ko totu palatsuna, migoe sauba ko tamanina danga na omea, ma kara padalokigo na tinoni tavosi, me sauba ko mauri oka.

⁵ Ti vaga ko padalokia na maurimu, ma nimu aqo ko totu tabaligi tania na taviti ara dona na sogotiaqira na vanga tsutsukibo tana sautu.

⁶ Ko taraia na dalemu gana ke gini dou nina sasaga, maia sauba ke padatugutugua tana maurina popono na omea igoe o sasaniginia.

⁷ Igira na tinoni tau tamani omea ara lia niqira tseka igira na tinoni tamani omea levo. Ko kaoni qolo me sauba ko lia nina tseka aia o kaoni i konina.

⁸ Asei ke tsukâ na vatuna na sasaga tabaru sauba ke tsurivia moa na rota loki, mi tana sauba ke sui vania nina bingisekoli tinoni.

⁹ Ko vangalaka vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea mo ko pata kolugira gamu mutsa. Maia God sauba ke tusu peluna vanigo.

¹⁰ Ko tsialigigira na tinoni vanga padaloki segeniqira, mi muri ti sauba ke tau laba sa vaimangabarigi, ma na vaikoregi, ma na soasekoli tinoni.

¹¹ Masei ti vaga ke totu male i matana God, me ke dou sailagi nina goko, ma na taovia tsapakae sauba ke lia na kulana.

¹² Na Taovia e matania pipi vata na papadagado dou, me tukapusia niqira goko igira na vanga peropero.

¹³ Na tinoni gato e tototu moa i vale me tsaria, "E tau utu ke kesa na laeone ke totu pituau i tano, me ti vaga kau rutsu tania na valequ me sauba ke gati matesiau."

¹⁴ Na kiboga aia e vaga kesa na qilu ara puka i laona igira aia na Taovia e kore vanigira.

¹⁵ Niqira lavu nogo na baka tetelo na nauana na omea bubulega, me ti vaga ko rarusigira me sauba kara mololea na nauana.

¹⁶ Ti vaga ko tusu vangalaka vanigira na tinoni tamanina sa omea levo, se ko bingi sekoligira igira ara tau tamanina sa omea rongona moa o ngaoa ko tamanina sa omea danga, me sauba igoe segenimu goto nogo ko tau saikesa tamanina sa omea.

Tolu Sangavulu na Goko Sasaga

¹⁷ Rorongo dou, minau sauba kau sasaniginigo na omea igira na tinoni sasaga loki ara tsaria. Ko sasanidoua niqira goko,

¹⁸ me sauba ke gini dou tobamu ti vaga ko tangomana na padatutuguaqira ma na tsaritutuguaqira vanigira na tinoni tavosi.

¹⁹ Inau au ngaoa igoe ko vataraginia nimu vainoru i konina na Taovia, aia nogo na rongona ti sauba kau tsarivanigo na omea girani kalina ia.

²⁰ Inau au maretsuna vanigo nogo ara tolu sangavulu na goko sasaga. Mi laoqira e totu na gokona na totosasaga ma na donalevo,

²¹ kara sasaniginigo na omea e goto me mana, rongona ko gini tangomana na tuguisudouana niqira goko igira ara molomaigo.

-1-

²² Ko laka na komiaqira na tinoni ara tau tamanina sa omea; mo ko laka na bingi sekoli-aqira igira ara kili sasanga tana tinete.

²³ Na Taovia segeni nogo sauba ke goko tuguqira igira, me ti vaga ke kesa ke sekoligira maia sauba ke sekoligotoa aia.

-2-

²⁴ Ko laka na dulisai koluaqira igira ara dona na kore tsaku.

25 E tau utu ti ko reinunu tana niqira sasaga, mo ko sogo tana taviti ia.

-3-

26 Ko laka na tavongani gini veke laka igoe sauba ko tuguvisu vania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina o dona rago laka sauba ke utu vanigo na tuguana.

27 Me ti vaga ko tau tangomana goto igoe na tuguvisuana, me sauba kara adiligi tanigo nimu omea sui tsau bâ tana nigemu.

-4-

28 Ko laka saikesa na ratsuana na papadana na vovotana kao ara moloa igira na mumuamu i sau.

-5-

29 ?Laka o donaginia kesa e madodo sosongo tana nina aqo? Maia sauba kara norua ke aqo vania na taovia tsapakae, me tagara ke tau aqo moa vanigira na tinoni lê.

23

-6-

1 Kalina igoe ko tû na mutsa koluana sa tinoni loki tangirongo, mo ko padadoua laka aseï tinoni vaga ia.

2 Me ti igoe ko lavu na mutsaloki, ma nimu aqo ko berengiti.

3 Mo ko tau ulaula sosongo tana rongona na mutsa dou aia e tusuvanigo, rongona e tau utu aia ke tovoa moa na valoamu.

-7-

⁴ Ko sasaga mo ko laka na rotasi segenimu sosongo tana lave qolo.

⁵ Nimu qolo tangomana ke nangaligi tsaku lê vaga moa ti e tamani rapona vaga na manuloki me gini lovoligi.

-8-

⁶ Ko laka na ba mutsa tana nina bela kesa na mane e matapuku, se na gini ulaula sosongo tana rongona na mutsa dou aia e tusuvanigo.

⁷ Aia na vatana tinoni e pada sailaginia moa na matena na mutsa. Mi kalina aia ke tsarivanigo; "Bâ igoe mo ko adigotoa ke visana," me tau moa mana nina goko.

⁸ Me sauba igoe ko mumutalia moa na omea o gania, me ke puala lê sui pipi nimu goko puipui o tsonikaeginia.

-9-

⁹ Ko laka na gini rota na goko sasaga vaniana na tinoni bule; e utu saikesa ke padagadovia.

-10-

¹⁰ Ko laka saikesa na ratsuana na papadana na vovotana kao ni sau, se na lauana na butona kao ara tamanina na baka tinamate.

¹¹ Na Taovia nogo niqira isutugu susuliga, me sauba ke goko tuguqira tana tinete.

-11-

¹² Ko rongomi vatavidoua gamu tarai, mo ko madodo na sasaniana pipi sui na omea ara sasaniginigo.

-12-

13 Ko laka na matagu na sau totozasaga vaniana kesa na baka. Na rarusi baka tana totozasaga dou e utu ke gini mate.

14 Mi tana nauvaganana ia ti igoe ko gotosidougina na maurina.

-13-

15 Dalequ, ti vaga igoe ko lia na tinoni sasaga, minau sauba kau gini mage loki.

16 Ma kau gini kaekae kalina kau rongomigo igoe ko gini goko na goko sasaga loki.

-14-

17 Ko laka na masugu vaniaqira na tinoni vanga nausasi; mo ko kukuni tani sailaginia moa na Taovia tana maurimu popono.

18 Me ti vaga ko nauvaganana ia, me sauba na omea dou moa ke pitugo tana tagu ke mai.

-15-

19 Ko rorongo dalequ, ko sasaga mo ko papada doua na omea ko naua tana maurimu.

20 Ko laka na dulisai koluqira igira ara inu uaeni sosongo se ara mutsa loki sosongo.

21 Igira ara dona moa na inu sosongo ma na mutsa loki sosongo sauba kara gini tau tamanina sa omea. Me ti vaga igoe ko totu matengana moa na mutsa ma na maturu, me sauba e utu lelê ke oka mo ko sagelia na polo tataratsi.

-16-

22 Ko rongomangana na tamamu; ti vaga ke tagara ia migoe e utu ko botsa. Mi kalina ke kavekave na tinamu, ko laka na peana.

23 Ko madodo na laveana na manana, ma na sasaga loki, ma na donalevo, ma na papadagado.

Igira nogo na omea loki vanigo me tau dou ti ko tsoniligigira lê.

²⁴ Na tamana kesa na tinoni e gotolaka nina sasaga e tamani rongona dou ke gini magemage. Igoe tangomana ko gini kaekae kesa na dalemu e sasaga loki.

²⁵ Ko naua ma kara ka gini kaekae tana rongomu kaira na tamamu ma na tinamu, me ke gini mage ka tobaqira kaira ara ka vasugo.

-17-

²⁶ Dalequ ko puku kalavatavia na omea inau au tsarivanigo, mo ko reia na mauriqu inau mo ko muritaonia.

²⁷ Na rebi ma na daki vanga kiboga, igira ara vaga na taviti na mate.

²⁸ Ara pipitugo goto igoe vaga moa na tinoni komikomi, rongona ke gini pabo babâ na dangaqira igira ara raqagira nogo tania niqira tauga.

-18-

²⁹ ?Asei e totu tana rota? ?Masei e totu tana melu? ?Asei e dona na gogoko sosongo me gini tsukia na vaiganigi? ?Asei e dona na goko korekore sailagi? ?Asei e tavongani viri voravora na kokorana? ?Me laka ase e tsitsi na matana?

³⁰ Igira nogo ara totu matengana na inu uaeni sosongo, mara ngaoa kara tovolea moa pipi na vatana na inu vaolu.

³¹ Ko laka na tamivaniana na uaeni ke tubu-laginigo, atsa moa e tsitsi maka dou me totopo i laona na tseu, me dou vania na liomu.

³² Tana matsaraka na dani ngana sauba igoe ko vatsangisavi vaga moa ti e gatigo na muata vogata.

³³ Me sauba ke onaona na matamu, mo ko tau tangomana na papada dou se na goko maka.

³⁴ Sauba ko vatsangia vaganana laka ti igoe o tsotsobo tana kema, me parago na mumuta, mo kulelu tana tuguruna na vaka e tsoni tana panu loki.

³⁵ Migoe sauba ko tsaria, “E gadoviau ngatsu sa omea inau. E tau utu ngatsu kara labuau, mau tau moa padatugua nagua e laba. ?Rongona gua ti au tau tangomana na mamata? Sauba kau tû ma kau ba inu tugua.”

24

-19-

¹ Ko laka na masugu vaniaqira na tinoni vanga nauseko, mo ko laka na kiliana na kulaga koluaqira.

² Igira ara pada sailaginia moa na sekoli tinoni; eo, me pipi kalina moa ke manganga na mangaqira ma nina aqo nomoa ke vatsangisavi ke kesa.

-20-

³ Na tinoni e tamanina na sasaga loki ma na papada gado, sauba ke logoa na valena dou ma kara totu dou nina tamadale.

⁴ Ma na mane vaga ia, e tangomana ke voligira danga na omea rereidou loki matena me ke mologira i laona na valena.

-21-

⁵ Na tamani sasaga loki e dou liusia bâ na tamani susuliga; eo, na tinoni e donalevo e dou liusia bâ na tinoni susuliga.

⁶ Nimu aqo ko vorogokona dou talu idavia ko vano tana vailabu, me ti vaga kara danga kara sausautu vanigo, migoe sauba nomoa ke managamu.

-22-

⁷ Na goko sasaga loki e kakai sosongo vania na tinoni bule na padagadoviana. Aia e tau tamanina sa goko dou ke tsaria kalina igira na tinoni ara gogoko tana rongona na omea e tamani rongona loki.

-23-

⁸ Ti vaga igoe ko pada sailaginia moa na nauana na omea seko, me sauba kara soaginigo na tinoni vanga tsuki gogoko.

⁹ E sasi nomoa na vorogokona na nauana na omea seko. Eo, ma na tinoni sui ara reisavigira igira ara dona moa na peaaqira na tinoni tavosi.

-24-

¹⁰ Ti vaga igoe ke ponopala tobamu tana tagu na rota loki, migoe o maluku manana.

-25-

¹¹ Ti vaga kara pedematesia kesa tinoni dou e tau tsukia sa sasi, migoe ko laka matagu na ba laumaurisiana.

¹² Me tau utu ko tsaria laka e tagara sa nimu rongona na nauvaganana vaniana ia, ma God nogo e dona me pedea nimu omeomea. Aia e mamatanigo sailagi; me donaginigo. Maia sauba ke saupeluna vanigo taonia na omea igoe o naua.

-26-

¹³ Dalequ, ko gania na bulumitsua rongona aia na mutsa dou, me pui dou na lakana i laona na mangamu.

¹⁴ Mo ko dona dou laka na sasaga loki e dou vanigotoa na tidaomu. Ko adia na sasaga loki me sauba na omea dou moa ke pitugo tana tagu ke mai.

-27-

¹⁵ Ko laka na usuliaqira igira na vanga tsutsukibo ara vorogokona na komiana nina omea na tinoni e goto nina sasaga, se na lauligiana na valena.

¹⁶ Me atsa moa ti kesa tinoni dou ke puka danga kalina, maia e tangomana sailagi moa ke tû tugua; migira na tinoni vanga tsutsukibo ara toroutsa saikesa kalina e gadovigira na rota loki.

-28-

¹⁷ Ko laka na gini mage kalina o reia gamu gala e tsodoa na rota loki, mo ko laka goto na gini mage kalina o reia e tubulagi.

¹⁸ E tau dou na Taovia ke reia kalina igoe ko kiataginia na tinoni ia me ke tobaseko vanigo igoe, me ke tau nogo kedea gamu gala.

-29-

¹⁹ Ko laka na gini boe sagata niqira sasaga na tinoni vanga nauseko; mo ko laka goto na masugu vaniaqira.

²⁰ Rongona na tinoni vanga nauseko e tagara sa omea dou ke pitua tana tagu ke mai.

-30-

²¹ Dalequ ko kukuni tania na Taovia, mo ko padalokia na taovia tsapakae. Ko laka na totusai koluaqira igira na tinoni ara sove tanikaira,

²² rongona kaira sauba kara ka tsaku na molomaiana na rota loki ke gadovigira na tinoni vaga gira. ?Masei tangomana ke padagadovia na rota loki aia God se na taovia tsapakae ara ka dona na molomaiana?

Visana Goto na Goko Sasaga

²³ Igira na tinoni sasaga ara tsarigotoa na omea girani:

E tau goto vania kesa na manepede ke naua na pede kesa tabana.

²⁴ Ti vaga ke kesa tinoni e sasi manana mara raqâ tana tinete, maia na manepede ke tsarivania, "Igoe o tau tsukia sa sasi," me sauba igira na tinoni sui kara vealaginia, ma kara reisavia na manepede vaga ia.

²⁵ Migira moa na manepede ara dona na kedeaqira na tinoni ara sasi, sauba kara gini mauri dou ma na tinoni sui kara padalokigira.

²⁶ Na tugugoko mana aia na papadana na kulaga manana.

²⁷ Ko vangarautalua nimu kao, mo ko aqoa nimu uta, mi muri moa ti ko logo valemu.

²⁸ Ko laka na keligana ke kesa i laona na tinete ti vaga o tau tamani sa rongona dou, se ko perogana kesa tinoni e tau naua sa sasi.

²⁹ Ko laka na tsariana, "Inau sauba kau nauvani saikesalia na omea vaga aia e nauvaniau. Sauba kau tangotugu."

³⁰ Inau au liu i laona nina uta na mutsa ma nina uta na uaeni kesa tinoni gato me bubulega.

³¹ Ara dangadato na itai kokonaga i laona, mara dato katsi sosongo na buruburu seko. Me tatsora popono na baravatu e totu polipoligira.

³² Inau au morosia na omea iani, mau lave rongona, mau gini sasania kesa na sasani dou i konina:

³³ Bâ ko maturu toto mo ko maturu tatanu ti vaga ko ngaoa. Ko bunia na limamu mo ko mango tetelo,

³⁴ mi kalina igoe ko maturu, ma na tau tamani omea sauba ke maiginigo vaga moa kesa na mane komikomi kolua gana sagore.

25

Visana Goto Nina Goko Tabana A Solomon

¹ Igirani goto visana nina goko tabana a Solomon ara maretsunagira igira na mane mamare ara aqo tana valena a Hesehia na taovia tsapakae ni Juda.

² Igit a padalokia God tana rongona na omea aia e molopoia; migita a padalokiginigira na taovia tsapakae tana rongona na omea ara nusirongona dou vanigita.

³ E utu saikesa ko donaginia na omea e padâ na taovia tsapakae; nina papada ara liusigita gita, vaga moa na datona na masaoka ma na maona na kema.

⁴ Adiligia na bau tania na siliva, ma na tinoni aia e dona na aqosi omea levolevo, sauba ke gini tangomana na aqosiginiana kesa na omea rereidou sosongo.

⁵ Adiligi tania na taovia tsapakae na tinoni e dona na sauparovata seko, me sauba na taovia tsapakae ke tagao goto me ke gini susuliga na verana.

⁶ Kalina ko ba tû i matana na taovia tsapakae mo ko laka na tsonikae segenimu, se na ba totu tana sasaqira na tinoni tangirongo.

⁷ E dou bâ ti ko totu palamuri talu, ma kara mai tsarivanigo “Kulaqu ko dato mai ieni,” liusia kara tsarivanigo ko tusovania kesa tinoni tangirongona bâ na sasamu, mi tana ti ko gini vangamâ i laoqira na toga.

⁸ Ko laka na gini mavi na ba tatamanga tana tinete tana rongona kesa na omea igoe o reia. ? Me ti vaga i muri ke kesa segeni goto na tinoni gana na gokotugu ke manalia laka igoe o goko sasi, ma nagua sauba ko naua igoe?

⁹ Ti vaga igoe me ke kesa gamu verakolu ke tavosi ka nimui papada tana rongona kesa na omea, me dou ti kamu ka gotoli segeninogoa kagamu, mo ko laka goto na ba katevulagiana bamai na omea e tsarivanigo kesa tinoni e norugo.

¹⁰ E tau dou ti vaga na tinoni tavosi kara rongomia laka igoe o tau dona na molopoiana na omea ara tsarivanigo, ma kara paluvangamamu. Me ti ko nauvaganana ia me sauba ke tangi seko sailagi na soamu.

¹¹ Na goko o vuresi makalidoua tana taguna laka e vaga moa na inilau ara aqosiginia na qolumila, mara baruginia na siliva.

¹² Kesa na parovata dou e saua kesa tinoni sasaga vania kesa e tamidou na rongomiana, aia

e dou liusia bâ na ringi qolumila se na inilau angaanga ara aqosiginia na qolumila laka.

¹³ Kesa na mane adigoko e dona na tsari-makaliana dou na omea gana taovia e mologinia ke ba turupatuna, na tinoni vaga ia e molomage vania gana taovia, e vaga moa kalina na tinoni e gini mage na inu ko bisi i laona na aso papara tana tagu na pipitsu.

¹⁴ Igira na tinoni ara veke omea mara tau dona na manaliana, ara vaga na parako ma na guguri kalina ara mai lê moa me tau moa tumu na usa.

¹⁵ Ti vaga ko berengiti mo ko goko ragorago sauba ke pilo na tobaqira igira ara tau saikesa ngaoa na rorongu, me tangomana goto ko naua me ke gini oli niqira papada igira na tinoni tagao.

¹⁶ Ko laka na gani liusiana na bulumitsua; ti vaga ko gani liusia me sauba ko gini mumuta.

¹⁷ Ko laka na totu aquaquna sosongo na ba tsigoviana kesa na kulamu; e tau utu sauba aia ke qisi na reiamu me ke reisavigo.

¹⁸ Na keli peropero gana kesa tinoni tavosi e vaga moa ti o labuginia na isi, se na tubi, se na pipili vavanga.

¹⁹ Na vataragi konina kesa tinoni e tau tugua na noruana tana tagu na rota, e vaga moa ti ko tovoa na gini dakudaku na livo tolatola, se na gini vanovano na tua labelabe.

²⁰ Na linge vaniana kesa tinoni kalina e ponopala sosongo tobana, e vaga moa ti na adiligi tania na polona tana tagu na bisi, se na gitsi solo tana bokana.

²¹ Ti vaga ke vitoa gamu gala, ko palâ; me ti vaga ke marou, ko tusuvania na kô.

²² Me ti ko nauvaganana ia, me sauba ko paluvangamana aia, ma na Taovia sauba ke tusu peluna vanigo.

²³ Na tsebagoko bamai e alomaia na momosatoba, vaga saikesa nogo na guguri ni vava e sulumaia na parako na usa.

²⁴ E dou bâ na totu segeni i kelana na vale tana e atsa, liusia na pata vale koluana na taumu e dona na goko korekore sailagi.

²⁵ Na rongomiana kesa na turupatu dou e talumai tana vera ao, e vaga moa na inu ko bisi kalina o marou.

²⁶ Ti vaga kesa na tinoni dou e tamivania kesa na tinoni vanga tsutsukibo ke raqâ tana sasi, e vaga moa na ko vuravura ara vulo bokona, se na tuvu ara molo tabatu i laona.

²⁷ Na gani sosongoliana na bulumitsua e tau dou vanigo, me tau goto dou vanigo kalina o tovo sosongolia kara tsonikaego.

²⁸ Na tinoni e tau dona na tangoliana nina momosatoba, e vaga saikesa moa kesa na verabau e tatsora na baravatuna, me lakagana sosongo vanigira na gala na baginiana.

26

¹ Na tsonikaeana na tinoni bule e tau ulagana, e vaga moa na snou* e puka tana tagu na papara, se na usa e tumu tana tagu e raranga na uta.

* **26:1 26:1** “na snou” Visana tana vera tana tagu na bisi loki na usa e dona ke kakolu me sere vaga moa na poke kalina e tumu me tsavua na kao popono.

² Na vealagi e tau tangomana ke sekolia kesa ti vaga aia e tau naua sa omea ke seko. E vaga moa na manu e lovo putsu me tau goto tao sa nauna.

³ Nimu aqo nomoa ko rarusia na ose, mo ko moloa na itai i mangana na asi, mo ko rarusia na tinoni bule.

⁴ Ti vaga ko tuguvisua na veisua bubulega, migoe o bule saikesa vaga moa na tinoni e veisuâ na veisua bubulega ia.

⁵ Ko tuguvisu bubulegâ na veisua bubulega, maia e veisuâ na veisua bubulega ia sauba ke reigadovi segenina laka e tau sasaga vaga aia e padâ.

⁶ Ti vaga ko ketsalia kesa na bule ke adituru-patu bâ vania kesa, migoe o sekoli segenimu vaga moa ti o kavikutia na tuamu segeni.

⁷ Na goko tabana tana mangana na bule e vaga moa na tuana na tinoni logu e tsautsau lê.

⁸ Na tsonikaeana kesa e bule e vaga saikesa moa ti o sorikakaia na vatu i laona na kuru-paqala.

⁹ Na tinoni bule e tovoa ke tsaritutugua na goko sasaga aia e usuli saikesalia na tinoni e ulavia na uaeni me tovoa ke adiligia na kokonana na itai kokonaga tana limana.

¹⁰ Na tinoni e tusu aqo vania sa bule e liu putsu, se sa tinoni e inubule, e vaga moa kesa e raqâ nina parige me vanasi bokaligira na tinoni tavosi sui.

¹¹ Na tinoni bule aia e nautugua kesa na omea bubulega na rukanina kalina, e vaga moa na pai e visutugua me singovia na mumutana.

¹² Kesa tinoni e bule saikesa aia e dou liusia bâ kesa e padâ laka e sasaga kalina e tau lelê sasaga.

¹³ ?Egua sagata na tinoni gato ti e tau rutsu tania na valena? ?Nagua e matagunia? ?Na laeone ngatsu?

¹⁴ Na tinoni gato e pipilo moa i nigena, aia e vaga moa na banina na matsapa e riri tana omea gana na tangoliniana.

¹⁵ Visana tinoni ara gato sosongo tsau tana molosageana na mutsa tana mangaqira segeni.

¹⁶ Na tinoni gato e pada laka aia e sasaga loki liusigira bâ vitu na tinoni sasaga igira ara dona na nusirongona dou niqira papada.

¹⁷ Na sangasage i laona kesa na vaiganigi e tau kalego igoe e vaga moa na tangoliana na kulina kesa na pai e liu putsu.

¹⁸⁻¹⁹ Na tinoni e perobulesia na tinoni tavosi, mi muri maia e tsaria laka e goko sinagi moa, maia e vaga moa na tinoni bule saikesa e gini sinagi na sulu iruiru ma na pipili.

²⁰ Ti vaga ke tagara na gai ma na lake sauba ke mate; me ti vaga ke tagara na tsebagoko, ma na vaiganigi sauba ke sui lê.

²¹ Vaga na madaova e naua me gini roma babâ na lake, ma na tapana gai gana ke gini gagâ, me vaga saikesa goto kesa na tinoni vanga tsaikore e tsaia na vaiganigi sailagi me vo ke sui.

²² E pui dou sosongo na rongomiana na tsebagoko. Ma ngao sosongolia igita na konomiana.

²³ Na tinoni e goko dou me tsavuginia moa na omea seko e pada i tobana, aia e vaga moa kesa na kuki ara aqosiginia na kao tsitsi lê, mara tsavuginia na siliva gana ke gini rereidou.

24 Na tinoni vanga malapalu e molopoia nina reisavi tana goko puipui.

25 Sauba rago kara tatangi dou nina goko, mo ko laka moa na tutunina, rongona i laona tobana e danga dato na reisavi.

26 E tovoa ke poia nina reisavi, me sauba nomoa na tinoni sui kara reigadovia na omea seko aia e naua.

27 Igira na tinoni ara molo gaqira taviti na tinoni tavosi ara sogo segeniqira i laona. Migira ara kabo kelisia na vatu sauba ke gadovigira segeni.

28 E kilia nomoa ko reisavi mananâ kesa ti ko sekolinia nimu goko peropero. Na goko malapalu e dona moa na sekoli tinoni.

27

1 Ko laka saikesa na goko kaekae tana rongona na omea sauba ko naua ke dani. Igoe o tau donaginia nagua sauba ke laba ka gaqira levuga i kalina ia me ke dani.

2 Ko molovanigira na tinoni tavosi kara tsonikaego, atsa goto igira na tinoni ni ver-atavosi; migoe moa ko laka saikesa na tsonikae segenimu.

3 Na mamavana na vatu ma na one poripori e tau mamava vaga na mamavana na rota ara tsukia igira na tinoni bubulega.

4 Na kore ma na momosatoba loki ara ka dona rago na sekoli tinoni, mara ka tau sekoli tinoni vaga na masugu.

⁵ E dou bâ na totosasaga malemale vania kesa tinoni liusia ti ko molovania ke padâ laka igoe o tau saikesa boeginia.

⁶ Kalina kesa gamu saidou e molorota vanigo tana totosasaga aia e ngaoa moa ke sangaginigo. !Mi kalina kesa gamu gala ke kulakula kolugo, ma nimu aqo igoe ko parovata dou!

⁷ Kalina igoe o masu nogo sauba ko sove tania na bulumitsua, mi kalina ti vaga ko vitoa, me atsa moa na mutsa vavai maia goto e pui dou moa.

⁸ Na tinoni e vanoligi tania na verana e vaga moa na manu e lovoligi tania na binuna.

⁹ Na ko sisigini dou ma na oela sisigini dou ara ka naua me gini mage dou na tobamu. Ma na rota ara nauvanigo na tinoni tavosi ara tapalia na kosumu.

¹⁰ Ko laka na padaleaqira gamu saidou, se igira gana saidou na tamamu. Me ti kalina ke gadovigo na rota mo ko laka na ba nongiana na kulamu aia e totu ao ke sangago; na tinoni e totu varangisigo nogo e tangomana ke sangago dou bâ liusia aia na kulamu segeni e totu ao tanigo.

¹¹ Dalequ, ko sasaga minau kau gini magemage; mi kalina ti vaga kesa ke goko gaqu, minau sauba kau dona moa nagua kau tuguviusuginia nina goko.

¹² Igira na tinoni sasaga ara reigadovia kalina e maimai na omea seko mara tovoa na tsidavagini-ana, maia e vo papada sauba ke liu bâ saviliu i laona, mi muri moa ti aia ke padasavi.

¹³ Asei moa e bule manana me ke tavongani vekea laka ke tuguvania nina kaoni kesa tinoni tavosi kalina e dona nogo laka e utu vania

na tuguvisuana, e dou kara adia nina omea tatamani segeni ngiti papadana laka sauba ke tugua nina kaoni na tinoni ia.

¹⁴ Mi kalina igoe o guloki na galisiana gamu saidou tana matsaraka bongibongi me vaga moa ti igoe o vealagina.

¹⁵ Na daki tauga sugulimangana e vaga moa na kô e tau kuti na kukudu kalina e tumu na usa.

¹⁶ ?Me sauba ko naukoeguania ti ke gini mui na mangana? ?Laka o tovonogoa ko utusia na guguri, se ko tangoliginia na limamu na kakarona na oela?

¹⁷ Na tinoni ara dona kara vaisasanigi segeni, vaga moa na tapala e asâ na tapala.

¹⁸ Ko aragodoua nimu gai mutsamutsa, me sauba ko gania na vuana. Kesa na maneago e reitutugudoua gana taovia sauba gana taovia ke padalokia.

¹⁹ Na nununa na matamu segeni nogo igoe o reia i laona na kô, ma na omea o padâ i tobamu e tsarivulagia na vatana tinoni koegua vaga igoe.

²⁰ Atsa moa ti kara mate danga na tinoni me utu ke kapi tana barangengo na mate, me vaga goto na tobana tinoni e utu ke vatsa na kiliana na omea levolevo.

²¹ Na lake e tovoa na qolumila ma na siliva, me vaga goto nogo ia tangomana kara tovoginia nina sasaga kesa tinoni ti vaga e dou se tagara.

²² Atsa moa ti ko rarusia kesa na tinoni bule poi tsau ke ngari mate, me utu nomoa ko rarusiligi vania nina sasaga bubulega.

²³ Ko reitutugougira nimu sipi ma nimu buluka,

²⁴ rongona na tamani omea levolevo e tau dona ke totu kalavata. Me atsa goto na puku taovia e tau dona ke totu saviliu.

²⁵ Kalina ko reia ke dato katsi na buruburu tana nimu kao, ma nimu aqo ko kavikutia mo ko mololakâ, rongona ke lia gaqira mutsa nimu omea tuavati kalina e rudu vaolu na buruburu.

²⁶ Igoe tangomana ko gini vosi polo na ivuna nimu sipi, mo ko voliginia na kao na qolo o adia kalina o tsabirigira visana nimu naniqoti.

²⁷ Migira na turina nimu naniqoti sauba kara tusu miliki vanigo igoe ma nimu tamadale me vanigira goto nimu daki aqo.

28

¹ Igira na tinoni vanga tsutsukibo ara dona na tsogo kalina e tau takuwigira kesa, ma na tinoni e gotolaka nina sasaga e malagai vaga na laeone.

² Mi kalina e sasi popono kesa na puku, ma niqira tagao sauba kara puka vaimurigi. Ma na puku e tamanina kesa na tagao sasaga me dona na padagadovi omea, na puku vaga ia sauba ke susuliga me ke tukakai.

³ Kalina kesa tinoni tangirongo e bingi sekoligira na tasagana, e vaga moa na usarau e sekoligira na omea tsukatsuka.

⁴ Ti vaga igoe o tau gini boe na muriana na ketsa, migoe o totu tabana i koniqira na tinoni vanga tsutsukibo; me ti vaga ko muridoua na ketsa, migoe o tukapusigira na tinoni vaga gira.

⁵ Igira na tinoni vanga nauseko ara tau saikesa donaginia nagua na pedegoto, migira moa ara samasama vania na Taovia ara padagadovidoua.

⁶ E dou bâ ti ko tau tamanina sa omea mo ko vô na peqo, liusia ti vaga ko tamani omea danga sosongo mo ko dona moa na peqo.

⁷ Na mane vaolu e taonidoua na ketsa aia e sasaga. Me ti vaga aia ke dulisai kolua kesa na alaala na vanga tangopeke me sauba ke paluvangamana na tamana.

⁸ Me ti vaga igoe o gini tamani omea danga tana kiliqolo botsa danga i koniqira igira ara kaoni i konimu, me sauba nimu omea tatamani kara vano sui konina kesa aia e tinoni dou me dona na vangalaka vaniaqira igira ara tau tamanina sa omea.

⁹ Me ti vaga ko tau muridoua na ketsa, ma God sauba ke rongomisavia nimu nonginongi.

¹⁰ Me ti vaga ko raqa sasilia kesa e goto nina sasaga tana nauana na omea e seko, me sauba igoe ko sogo tana nimu taviti segeni.

Ma na tinoni tsalapo sauba ke adi peluna loki nina aqo dou.

¹¹ Igira na tinoni ara tamani omea danga ara pada sailaginia laka ara sasaga loki, ma na tinoni e tau tamanina sa omea me dona nomoa na morogado, aia e morosigadovidoua bâ na laona niqira sasaga na tinoni vaga gira.

¹² I kalina e tagao kesa na tinoni dou mara magemage na tinoni sui, mi kalina e tagao kesa na tinoni seko, ma na tinoni sui ara taopoi.

¹³ Sauba e utu saikesa ko tangomana sa omea i laona na maurimu ti vaga igoe ko tovoa na

molopoiana nimu sasi. Ko tsarivulagigira mo ko mololegira; mi muri ti God sauba ke galuvego.

¹⁴ Ko rongomangana sailagi na Taovia migoe sauba ko mage. Ti vaga igoe o tsatsarae, me sauba ke seko vanigo.

¹⁵ Ti vaga kesa na tinoni seko e tagao me bingi sekoligira igira ara tau tamanina sa omea, maia e vaga moa kesa na laeone veveiga se na bea e singosingo bamai.

¹⁶ Kesa na tinoni tagao e tau sasaga sauba ke bingi sekoligira moa na tinoni. Maia moa na tinoni e reisavia na peqo sauba ke tagao oka.

¹⁷ Na tinoni vanga labumate e tsai tsaku sosongolia na qiluna segeni. Me ke laka goto ke kesa na ba utusiana.

¹⁸ Ke goto nimu sasaga me sauba igoe ko totu ravi. Me ti vaga e tau goto nimu sasaga, me sauba ko tsodoa ke danga na utu.

¹⁹ Na tinoni e madodo na aqoana gana uta, sauba ke tamanina danga gana mutsa. Migira na tinoni ara sekolilea moa na tagu sauba kara tau tamani sailagi sa omea.

²⁰ Igira e goto dou niqira sasaga sauba ke dou goto na mauriqira. Me ti vaga igoe ko gini mavi sosongo na tamani omea danga, me sauba God ke kedego.

²¹ Na sanga kesa tabana tana pede e tau na omea dou. Mara visana na manepede ara naua na pedesasi rongona ara ngao sosongolia na adiana na qolo na pede kesa tabana, atsa moa ti ke tetelo lê moa na qolo kara tusuvia.

²² Igira na tinoni vanga matapuku ara gini boe sosongo kara tamani omea danga, mara tau moa

reigadovia laka e varangi nogo ke gadovigira na tagu seko.

²³ Ko totosasaga vania kesa tinoni, mi muri maia sauba ke reingao sosongoligo liusia bâ ti ko goko puipui vania.

²⁴ Asei e komikaira na tamana ma na tinana, mi muri ke tsaria, “Au tau sasi inau”, aia e atsa kolugira sui na tinoni vanga nauseko.

²⁵ Na matapuku e tsukia moa na vaiganigi. Me dou sosongo bâ aia e dona na noruana na Taovia.

²⁶ Na omea bubulega sosongo na taoniana moa nimu papada segeni. Ko parovata, mo ko dona na taoniana niqira sasani igira na tinoni ara sasaga loki liusigo.

²⁷ Ko vangalaka vanigira igira ara tau tamanina sa omea, migoe sauba ko gini tamani sailagi. Me ti vaga ko morosilea moa aia e tau tamanina sa omea mo ko sove na sangaana, me sauba kara danga tinoni kara goko seko vanigo.

²⁸ Igira na tinoni dou ara dona na taopoi kalina kesa tinoni seko e tagao. Mi kalina aia e puka tsuna tania na aqo tagao, migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga sauba kara tû tugua ma kara tangolikaea na aqo tagao.

29

¹ Ti vaga igoe ko tsatsarae babâ moa pipi kalina kara totosasagago, me kesa dani sauba ko toroutsa me ke utu saikesa vanigo ko douvisutugua.

² Kalina e tagao kesa na tinoni e gotolaka nina sasaga, migira nina tinoni ara totu tana mage. Mi

kalina kesa na tinoni vanga tsutsukibo e tagao, migira nina tinoni ara totu moa tana rota.

³ Ti vaga igoe ko padalokia na sasaga loki, me sauba na tamamu ke gini kaekae tana rongomu.

Na tinoni e voligira na rebi e sekoligira lê danga nina qolo.

⁴ Kalina kesa na taovia tsapakae e tovoa pipi kalina ke goto nina votapede, ma na verana ia sauba ke susuliga, me ti vaga aia ke gini boe moa na tsodoqolo, maia sauba ke toroutsania na verana.

⁵ Ti vaga igoe ko goko puipui moa vanigira gamu verakolu, migoe o molo manogatia kesa na taviti vanigo segeni.

⁶ Na tinoni vanga nauseko e sogo tana nina sasi segeni, ma na tinoni e goto nina sasaga e totu tanusi, me lilinge tana magemage.

⁷ Na tinoni dou e gini boe pipi kalina ke laba na pedegoto vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea, maia na tinoni seko e utu ke padagadovia na sasaga vaga ia.

⁸ Igira na tinoni ara dona na peaaqira na tinoni tavosi ara asia moa na tobaqira na tinoni sui tana verabau popono. Migira ara sasaga ara dona kara ragsia na vera.

⁹ Mi kalina kesa na tinoni sasaga e vaimangabarigi kolua kesa na bule, maia na bule e kiakia moa, me goko loki me tsonia na gokoseko.

¹⁰ Igira na vanga lamutasi tinoni ara reisavigira na tinoni dou, migira e gotolaka niqira sasaga ara ngaoa laka na tinoni sui kara totu dou.

11 Na tinoni bubulega e sauvulagia i malena nina kore, ma na tinoni sasaga e berengiti me dona na tangolitoba.

12 Ti vaga kesa na tinoni tagao e dona na tabeana na turupatu peropero, me sauba igira sui nina mane sasanga kara dona moa na pero.

13 Na Taovia e tusuvanigira na tinoni sui na mataqira gana na momoro, igira ara tau tamanina sa omea, migira goto ara bingi sekoligira.

14 Ti vaga kesa na taovia tsapakae ke isutuguqira na tinoni ara tau tamanina sa omea, maia sauba ke tangoli oka nina aqotagao.

15 Na tosasaga ma na saukede e dou na nauvaniaqira na baka rongona kara gini sasaga. Me ti vaga kesa na baka e muri tobana segeni sailagi, maia sauba ke naua ma na tinana ke gini vangamâ nina omeomea.

16 Kalina na tinoni seko ara tangolia na aqotagao, ma na sasaga tabaru e pabo babâ i laona na veraqira. Na tagaovera seko vaga gira sauba kara tau goto tagao oka, migira na tinoni e gotolaka niqira sasaga sauba kara reia kalina ke puka lê na susuligaqira.

17 Ti vaga igoe ko dona na kedeanana na dalemu, me sauba ke dou nina omeomea, migoe sauba ke gini mage na tobamu na reiana.

18 Me ti vaga God ke tau goko vanigira na tinoni tana mangaqira na propete, migira na tinoni kara taonia moa niqira papada segeni. ! E dou manana vania na tinoni e madodo na taonidouana nina ketsa God!

¹⁹ E utu ko tangomana na gotoliana kesa nimu maneaqo tana goko lê vaniana moa. Aia sauba ke padagadoviragoa me utu moa ke rorongu.

²⁰ E tau utu na sangaana kesa tinoni e tau sasaga me ke gini sasaga, me kakai sosongo na sangaana na tinoni e dona moa na tsonigoko tsaku me tau papada talu.

²¹ Me ti vaga igoe ko tusuvariana nimu maneaqo pipi na omea aia e ngaoa tû kalina e tetelo, me sauba ke ngaogotoa ke adidatoa nimu omea tatamani kolugira na dalemu kalina igoe ko mate.

²² Na tinoni e dona na kore tsaku e tsukia danga na vaikoregi ma na vaiganigi.

²³ Na tinoni e koesegenina moa sauba ke totu palatsuna, ma na tinoni e totu palatsuna sauba kara padalokia.

²⁴ Asei e sanga komi kolua na mane komikomi aia e lia gana gala segeni. Ti vaga ke tsarivulagia na manana tana tinete, me sauba kara kedea, me ti vaga ke poia na manana, maia God nogo sauba ke kedea.

²⁵ Me ti vaga ko gini boe sosongo na omea ara padavanigo na tinoni tavosi, me sauba ke lia gamu taviti, me ti vaga igoe ko norua moa na Taovia, me sauba ko totu raviravi dou.

²⁶ Ara danga na tinoni ara dona na goko valovalo vaniana na tinoni tagao gana aia ke gini reingaogira, mi konina lelê moa na Taovia tangomana ko adia na pede gotolaka.

²⁷ Igira na tinoni e goto niqira sasaga ara reisavigira na vanga tsutsukibo, ma na vanga tsutsukibo ara reisavigira igira e goto niqira sasaga.

30

Visana Nina Tsaqina Goko a Agur

¹ Igirani nogo nina goko a Agur na dalena a Jake vanikaira a Itiel ma Ukal. Aia e tsarivaganana iani:

² “Inau au tau na tinoni manana rongona au tau dona na papada vaga na tinoni. Mau tau saikesa goto dona na papadagado vaga na tinoni.

³ Inau au tau sasaga loki, mau tau saikesa goto donoginia God.

⁴ ?Laka aseï e dato nogo i baragata me visu tsunamaitugua? ?Laka aseï nogo e tangoliginia limana na guguri? ?Se e veqoginia na polo na kô? ?Se e molo kalavatavia na voyotana na barangengo? ?Maseï na asana ia, maseï na asana na dalena? Ko tsarivaniau inau ti vaga igoe o dona.

⁵ “God e manalia pipi sui na veke aia e naugira. Me dilagira na tinoni ara ba toturavi i konina, vaga nogo na tako e dilâ na mane vaomate tana tagu na vailabu.

⁶ Me ti vaga igoe ko ba koea laka God e tsaria kesa na omea kalina aia e tau saikesa tsaria, maia sauba ke taimatamu, me ke sauvulagia laka igoe na vanga peropero.”

Visana Goto na Goko Tabana

⁷ Niqû God e ruka na omea au ngaoa kau veisuago talu idavia kau mate:

⁸ ko sangaau ma kau tau dona na goko peropero, mo ko laka na tamivaniaqu kau tamani

omea danga sosongo, se kau tau saikesa tamanina sa omea. Me vaga ia, minau au nongigo ko tusuvaniau gaqu mutsa vaga e tuguau moa.

⁹ Ti vaga inau kau tamani omea danga sosongo, me tau utu kau tia tagarago ma kau tsaria, “?Laka aseï vaga God?” Se ti vaga kau tau tamanina sa omea, me tau utu kau komi ma kau gini paluvangamamu igoe niqú God.

¹⁰ Igoe ko laka saikesa na ba keligana kesa na maneago konina gana taovia. Me ti ko nauvaganana ia, maia sauba ke vealaginigo mo ko gini rota matena.

¹¹ Visana tinoni ara dona na vealaginiaqira na tamaqira, mara tau dona na soadouana na tinaqira.

¹² Visana tinoni ara pada laka ara tobamale kalina gira ara tau saikesa male i matana God.

¹³ Visana tinoni ara pada laka ara tinoni dou sosongo, eo, ara padaloki segeniqira sosongo.

¹⁴ Mara visana tinoni na livoqira ara vavanga vaga na isi ma na gau, gana kara ganigira na tinoni ara tau tamani, migira ara kili sasanga, ma kara gini nangaligi tania na barangengo.

¹⁵ Na tinoni vanga susugu e vaga nogo na ripe e tau vatsa na inu gabu, me tsari sailaginia moa “!Ko palaau!”

Ara vati na omea ara tau dona kara masu:

¹⁶ na barangengo na mate,
na daki e tau tamani dalena,
na kao mamatsa e ngao usa,
ma na lake e iru me utu na tsi matesiana.

¹⁷ Asei e gilugana na tamana, se e peâ na tinana kalina e kavekave, e tugua kara molovanigira

na manusata kara gania, se na kaokao atsi kara putsuli vania na matana.

¹⁸ Ara vati na omea e utu sosongo vaniau inau na padagadoviana:

¹⁹ na manuloki e lovo tana masaoka,
na muata e tere i kelana na maragova,
na vaka e tsotsobo i kelana na tasi,
ma na mane ma na daki ara ka vaingaogi.

²⁰ Iani nogo e vaga nina omeomea na daki e sekolia nina tauga: aia e kiboga gana, mi muri me ba lesomale me tsaria, “!Inau au tau naua sa omea ke sasi!”

²¹ Ara vati na omea na barangengo segenina nogo e utu na bariana:

²² kesa na tseka kalina aia e lia na taovia tsapakae,
na bule kalina aia e tamanina pipi na omea e ngaoa na galiana,

²³ kesa na daki ara sove tania tana idana, mi muri maia e bâ me tauga,
ma na daki tseka kalina aia e sugutia na sasana gana taovia.

²⁴ Ara vati na omea mamauri tana barangengo ara tetelo sosongo mara sasaga sosongo:

²⁵ Na loa: igira ara maluku lê, mara dona na mololakâ gaqira tana tagu na papara.

²⁶ Na kadorabo: igira goto ara tau susuliga, mara dona na aqosi valeqira i laoqira na vatu.

²⁷ Na kipo: igira ara tau tamani taovia tsapakae, mara dona moa na duli tana alaala loki.

²⁸ Na tataigila: tangomana ko tangolia kesa tana perana kimamu, me tangomana ko reigira goto tana valeqira na taovia tsapakae.

29 Ara vati na omea ara rereidou sosongo kalina ara vanovano:

30 na laeone, aia e susuliga bâ liusigira sui na omea tuavati me tau goto matagunia ke kesa;

31 na naniqoti,
na kokoroko mane e moro kaekae kalina e vanovano,
ma na taovia tsapakae kalina e tutû i mataqira nina toga.

32 !Ti vaga igoe o lavu na bubulega ma na tsonikae segenimu, ma na vorogokona na omea seko, e dou ti ko totu dodo talu mo ko papada!

33 Ti vaga igoe ko virua na miliki, me sauba ko tamanina na lakana miliki. Me ti vaga igoe ko labuvania na isuna kesa tinoni, me sauba ke rutsu na gabu. Me ti vaga igoe ko tsaikore, me sauba ke laba na vaiganigi.

31

Na Totosasaga Vania Kesa Na Taovia Tsapakae

1 Igirani nogo nina goko na tinana a Lemuel na taovia tsapakae e tsarivania na dalena:

2 “Igoe kiki na dalequ galugaluve segeni nogo inau, ma na vuana niqu nonginongi. ?Nagua kau tsarivanigo?

3 Ko laka na moloana na susuligamu popono tana gini sinagi na daki, mo ko laka na gini paro daki nimu qolo popono; na nauvaganana ia e pukaligira nogo danga na taovia tsapakae.

⁴ A Lemuel dalequ, ko rorongo dou. Igira na taovia tsapakae kara laka na inu uaeni, se na ngao sosongoliana na inu papara.

⁵ Kalina igira ara inu sosongo, ara gini padaleginia na ketsa na vera, mara tau naua na pedegoto vanigira na tinoni ara kili sasanga.

⁶ Na inu papara gaqira moa igira ara varangi mate, me vanigira goto igira ara totu tana padasavi loki.

⁷ E dou moa igira kara inu ma kara padaleginia niqira totu rota ma niqira melu.

⁸ “Ko goko tuguqira igira e tau tugugira kara goko mateqira segeni. Ko isutuguqira igira ara tau tangomana kara sanga segeniqira.

⁹ Ko goko tuguqira na tinoni vaga gira, migoe ko lia na tinoni pede gotolaka. Ko isutuguqira na tinoni ara tau tamanina sa omea migira goto ara kili sasanga.”

Na Daki Tauga Madodo Dou

¹⁰ !E kakai sosongo nomoa na tsodoana sa daki ke madodo dou ko taugâ! Na daki vaga ia ti vaga na vutiana me ke loki sosongo nomoa na matena!

¹¹ Na savana sauba ke noru saikesalia rongona aia e madodo sosongo na tsodoana na omea levo gana na mauri.

¹² Mi tana maurina popono na daki vaga ia, aia e naudou vanisosongolia na savana me tau dona ke naua kesa na omea ke sekolia.

¹³ E vô goto ke mango me aqo pipi kalina moa tana vosi polo.

14 Aia e vano ao sosongo na adi mutsa mai i verana, vaga nogo ara naua niqira vaka na adi mutsa igira na mane tsabiri.

15 Aia e mamata bongibongi gana ke vangarau mutsa vanigira nina tamadale, me ke vota aqo vanigira nina dakiqo.

16 Aia e lave kao me volia, ma na qolo aia e adia tana nina aqo e voliginigira na volana uaeni, me tsukâ kesa nina uta na uaeni.

17 Aia e madodo dou sosongo tana aqo, me susuliga na limana.

18 Aia e dona ke reigadovia na douna pipi sui na omea aia e aqosia, me aqo babâ moa tsau tana bongi.

19 Aia e aqosi segenia nina terete me vosi segenia nina polo.

20 Aia e vangalaka sosongo vanigira na tinoni ara tau tamanina sa omea migira goto ara kilia na sasanga.

21 Aia e tau gini boe kalina e laba na tagu na bisi loki rongona igira nina tamadale ara tamanina nogo na polo papara.

22 Aia e aqosigira na tsatsavuna nige me sagelia na polo tsitsibora vovosi laka.

23 Na tinoni sui ara donadougina na savana ia, aia e kesa nogo vidaqira na tinoni lokiloki tana verana.

24 Maia e vosigira na polo ma na itaina, me ba tsabirigira vanigira na tinoni ara tamani vale na tsabiri.

25 E daki susuliga mara kukuni tania igira na tinoni tavosi, maia e tau goto dona na

mataguniana nagua sauba ke laba tana tagu ke mai.

²⁶ Kalina e goko maia e tsonia moa na goko sasaga, me pipi sui nina tosasaga e naua moa tana galuve.

²⁷ Aia e madodo sailagi tana aqo, me matanidoua na omea e kilia nina tamadale.

²⁸ Igira na dalena ara soadoua, ma na savana e tsonikaea.

²⁹ Aia e tsaria, “Danga na daki tauga ara daki dou, migoe bâ o dou liusigira sui lakalaka.”

³⁰ Na omea e raqâ na matana tinoni danga kalina e tau mana, ma na rereidouna na konina tinoni e dona goto ke nangaligi lê, maia moa na daki e kukuni tania na Taovia e ulagana kara tsonikaea.

³¹ Me ulagana nomoa kara sauvania na peluna nina aqo dou sui aia e naugira. Eo, e tugu mananâ pipi tinoni kara tsonikaea.

Ghari Bible

Ghari: Ghari Bible (Bible with Deuterocanon)

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ghari

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files
dated 3 May 2025

eb379363-fbdd-532b-81c1-eb5fe7aa36a9